

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету**

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ»**

на матеріалах **Національного банку України**

Студента 2 курсу, 704 групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування
та фондовий ринок»
освітньої програми «Фінансовий
моніторинг та податковий
менеджмент»

Гнатчука Дмитра
Богдановича

Науковий керівник:
(к.е.н., доцент)

Табенська Юлія
Володимирівна

Завідувач кафедри:
(д.е.н., професор)

Чорновол Алла
Олегівна

Чернівці 2024

АНОТАЦІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента Гнатчука Дмитра Богдановича

Кафедра фінансів, обліку і оподаткування ЧТЕІ ДТЕУ

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Тема роботи: «Вплив іноземного капіталу на стабільність банківської системи України»

Анотація

У науковій роботі розглянуто як позитивні, так і негативні наслідки присутності іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі. Проаналізовано динаміку кількості банків, представлених на ринку, зокрема з іноземним капіталом, а також здійснено огляд діяльності провідних банків із залученням іноземних інвестицій. Проведено дослідження основних показників банківської системи України (чисті активи, власний капітал, чистий прибуток, обсяг кредитів, наданих фізичним та юридичним особам) станом на 01.01.2024 у розрізі груп банків, визначених НБУ. Підкреслено, що вдосконалення державного регулювання роботи банків з іноземним капіталом є ключовим чинником підвищення стабільності банківської системи України.

The summary

The scientific work analyzes the positive and negative consequences of the presence of foreign capital for the domestic banking system. The dynamics of the number of banks represented on the market, including those with foreign capital, are given. The characterization of the leading banks with foreign capital was carried out. In addition, a study of the main indicators of the BSU (net assets, equity capital, net profit, volume of loans granted to individuals and legal entities) as of 01.01.2024 was carried out in terms of groups of banks determined by the NBU. It is noted that improving the state regulation of banks with foreign capital is an important component of increasing the level of stability of the domestic banking system.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ	7
1.1. Сутність та правове забезпечення функціонування іноземних банків в Україні	7
1.2. Іноземний капітал у банківському секторі: реалізація системних принципів	11
1.3. Механізм реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом	16
Висновки до розділу 1.	20
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ	21
2.1. Аналіз залучення іноземного капіталу у банківську систему України	21
2.2. Порівняння показників банків іноземних банківських груп з показниками банків з державною часткою та приватних банків	26
2.3. Оцінка ефективності діяльності банківських установ з іноземним капіталом та їх вплив на стан банківської системи України	30
Висновки до розділу 2.	35
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ	38
3.1. Світовий досвід контролю за входженням іноземного капіталу в банківський сектор та його вплив на рівень концентрації	38
3.2. Шляхи вирішення проблем, пов'язаних з високим рівнем присутності іноземного капіталу в банківській системі України	44
3.3. Напрями вдосконалення національної системи регулювання діяльності іноземних банків	51
Висновки до розділу 3.	57
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Останні роки характеризуються значними змінами у світовій економіці, однією з головних причин яких є фінансова глобалізація. Основними учасниками цього процесу виступають різні країни, міжнародні фінансові організації, транснаціональні банки (ТНБ) та транснаціональні компанії (ТНК). Аналізуючи політику України щодо залучення іноземного капіталу, можна зазначити, що наша держава наразі дотримується досить гнучкого підходу в цьому питанні. У сучасних ринкових умовах, особливо на тлі триваючої кризи, тема іноземного інвестування в банківський сектор України є надзвичайно актуальною. Необхідність залучення іноземних ресурсів зумовлена насамперед повільним розвитком внутрішнього ринку інвестиційних ресурсів, а також низкою труднощів, пов'язаних із залученням кредитних коштів.

Дослідження, проведені як українськими, так і закордонними науковцями, свідчать про значну частку банків з іноземним капіталом у банківському секторі України. Згідно з аналізом, виконаним Національним банком України, іноземні банківські групи протягом останніх років посилили свої позиції, що підтверджується як абсолютними, так і відносними показниками.

Присутність іноземних банків в Україні є одним із проявів глобалізаційних процесів і міжнародної інтеграції у сфері фінансових відносин між країнами. Найбільшу частку іноземного капіталу в банківській системі України забезпечують банки, що походять із країн Європейського Союзу, зокрема Австрії, Люксембургу, Франції, Угорщини, Греції, Польщі, Кіпру, Німеччини, Італії, Нідерландів, Великої Британії та Швеції.

Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України досліджено у численних наукових публікаціях таких авторів, як Н. Шелудько, О. Барановський, К. Павлюк, В. Гейць, А. Мороз, Т. Смовженко, Ф. Шпиг, О. Васюренко, О. Дзюблюк, А. Єпіфанов, М. Савлук, Н. Савченко, І. Сало, В. Стельмах, А. Кузнецова та інших.

Метою дослідження є аналіз і узагальнення теоретико-методологічних засад, а також розробка науково-практичних рекомендацій щодо діяльності банків з іноземним капіталом в умовах війни в банківській системі України.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

- дослідити сутність та правове забезпечення функціонування іноземних банків в Україні;
- розглянути роль та значення іноземного капіталу для банківської системи України;
- визначити особливості реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом;
- провести моніторинг основних показників діяльності банків з іноземним капіталом протягом 2021-2023 років;
- виявити проблеми входження банків з іноземним капіталом в банківське середовище України;
- проаналізувати позитивні наслідки функціонування банків з іноземним капіталом;
- розкрити потенційні можливості для ефективного функціонування банків з іноземним капіталом в післявоєнний період.

Об'єктом дослідження по даній роботі є банкіи з іноземним капіталом, їх становлення, розвиток на території України в умовах війни.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти функціонування банків з іноземним капіталом в банківському середовищі України.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи використовувалися спеціальні та загальнонаукові методи й підходи, зокрема: синтез і аналіз, індукція, дедукція, узагальнення, діалектичний, монографічний, порівняльний, графічний та табличний методи.

Інформаційну базу дослідження формують наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з теорії та практики фінансовго ринку, банківської системи, класифікації банків. Інформаційно-статистичною базою дослідження є

законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання банківської системи в Україні, в країнах ЄС, міжнародні угоди, спеціалізовані видання і матеріали міжнародних організацій, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Національного банку України, Міжнародного валютного фонду, Світової організації торгівлі, центральних і комерційних банків.

Наукова новизна одержаних результатів роботи полягає у комплексному дослідженні ролі входження банків з іноземним капіталом в період кризових подій, в контексті комплексної оцінки основних показників діяльності протягом 2021-2023 рр., а також висвітлені пропозицій щодо шляхів регулювання діяльності іноземних банків в Україні.

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи були оприлюднені у Збірнику студентських наукових праць Чернівецького торговельно-економічного інституту ДТЕУ за темою дослідження, Чернівці, 2024 рік.

Обсяг та структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить – 69 сторінок, основний зміст роботи викладено на 62 сторінках. Робота містить 11 рисунків, 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та правове забезпечення функціонування іноземних банків в Україні

Наявність значних обсягів іноземного капіталу в економіці будь-якої держави свідчить про макроекономічну стабільність і високий рівень довіри інвесторів до її законодавчої, виконавчої та судової влади. Однак ключовим фактором у цьому процесі є рівень політичної стабільності та незалежності країни, а не ступінь розвитку її демократичних інститутів.

Обмеження щодо присутності іноземного капіталу в банківській системі країни є неефективними як з економічної, так і з політичної точок зору. Водночас у разі його присутності важливо забезпечувати умови для реальної конкуренції між вітчизняними банками та іноземними фінансовими установами. Варто зазначити, що основною метою іноземних інвесторів є не покращення добробуту населення країни-реципієнта, а максимізація прибутків власників та акціонерів, що може зумовлювати неоднозначні наслідки діяльності таких установ.

Досліджуючи теоретичну сутність поняття «іноземний банк», більшість науковців акцентують увагу на понятті «банк з іноземним капіталом». З цього приводу можна навести декілька визначень.

Згідно із законодавством України, зокрема Законом України «Про банки і банківську діяльність», банк з іноземним капіталом (bank with foreign capital) – це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, складає не менше 10%. Окрім цього, поряд із поняттям банку з іноземним капіталом існує поняття «іноземний банк». Основними характеристиками іноземного банку є те, що його центр прийняття стратегічних рішень знаходиться за кордоном, а контроль здійснюється іноземними власниками.

У працях О. Островської поняття «іноземний банк» трактується як банк, що офіційно визнаний таким відповідно до законодавства тієї іноземної держави, на території якої він зареєстрований [24, с.21].

На нашу думку, поняття «іноземний банк» слід визначати як банківську установу, що контролюється інвесторами із зарубіжних країн, причому стратегічні рішення щодо її діяльності приймаються за межами країни, де вона функціонує.

Іноземні банки ведуть діяльність у різних країнах через різні види установ, які можна поділити на три основні групи: представництва, дочірні компанії та філії. Вибір формату присутності залежить від загальної стратегії банку, виду діяльності, яку він планує здійснювати у країні-реципієнті (де виконуватимуться його операції за кордоном), а також від специфічних юридичних і регуляторних вимог цієї країни.

Банківський капітал із самого початку свого існування прагнув до інтернаціоналізації, був тісно пов'язаний із розвитком міжнародної торгівлі та залежав від особливостей взаємодії з органами державної влади.

Прийняття нової редакції Закону України «Про банки і банківську діяльність» у грудні 2000 року скасувало обмеження на частку в статутному капіталі банку для будь-якого із засновників або акціонерів (учасників). Для створення банку з іноземним капіталом або надання діючому банку відповідного статусу стало необхідним лише попереднє погодження з Національним банком України (НБУ). Водночас банком із іноземним капіталом визнавався банк, у якому частка капіталу хоча б одного іноземного інвестора становила не менше 10% [57].

У листопаді 2006 року до закону були внесені зміни, які стосувалися правил доступу іноземного капіталу до ринку банківського корпоративного контролю. Зокрема, було встановлено, що після вступу України до Світової організації торгівлі (СОТ) іноземні банки отримали право відкривати на території України не лише представництва, але й філії (раніше дозволялося створення лише представництв).

Створення філій дозволено лише тим іноземним банкам, які відповідають високим стандартам банківського нагляду. При цьому встановлено вимоги до мінімального розміру капіталу таких банків та обсягу коштів, які вони зобов'язані інвестувати у свої філії в Україні. Діяльність філії іноземного банку на території України може здійснюватися лише після її акредитації, яка включає внесення відповідного запису до Державного реєстру банків Національним банком України та отримання банківської ліцензії.

На законодавчому рівні було запроваджено регулювання процедур, спрямованих на ускладнення відкриття філій іноземних банків в Україні. Зокрема, між Національним банком України (НБУ) та наглядовим органом країни, де зареєстрований іноземний банк, повинна бути укладена відповідна угода. Однак строки та умови укладання таких угод із регуляторами країн, чиї банки мають намір відкривати філії в Україні, передбачити заздалегідь неможливо.

Крім того, іноземний банк зобов'язаний надати письмове підтвердження безумовного виконання зобов'язань, які можуть виникнути внаслідок діяльності його філії на території України. Провідні світові банки часто сприймають цю вимогу як неприйнятну, оскільки вона здатна створити небажаний прецедент. Як наслідок, така організаційно-правова форма ведення банківської діяльності, як відкриття іноземними банками філій, не отримала значного поширення в Україні [65, с.135].

Загалом, аналізуючи зазначені законодавчі зміни, можна дійти висновку, що їх впровадження забезпечило ліберальний режим діяльності іноземних банківських структур в Україні. Це спричинило кардинальну зміну стратегії виходу іноземних банків на український ринок. Якщо раніше переважала практика створення нових банківських установ «з нуля», то після лібералізації законодавства більшість банків з іноземним капіталом почали обирати більш оперативний шлях – придбання вже існуючих вітчизняних банків, які мали розвинені мережі відділень і філій.

До початку світової фінансової кризи 2008 року операції з придбання іноземними інвесторами значних часток у вітчизняних банках були досить

поширеними в Україні. Це пояснюється відсутністю додаткових регуляторних обмежень на такі операції в українському законодавстві. Вони проводились за загальними правилами заснування та реорганізації юридичних осіб. Регулювання діяльності як іноземних, так і вітчизняних банків майже не відрізнялося через застосування національного режиму для інвестиційної та господарської діяльності, а також валютного регулювання та оподаткування. Іноземні та вітчизняні інвестори мали рівні умови, що передбачали відсутність дискримінаційних заходів і забезпечували порядок виведення капіталовкладень та результатів інвестиційної діяльності [65, с. 79].

Прийняття у 2010 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування» зробило інвестиційний режим для іноземних банків ще більш сприятливим. Закон скасував обмеження на види і форми іноземних інвестицій та зняв посилений контроль за ними з боку державних органів.

Очікувалось, що ці зміни сприятимуть перенаправленню діяльності іноземних банків на кредитування вітчизняних підприємств реального сектора економіки, фінансовий стан яких погіршувався через кризу збуту продукції. Однак ці очікування не виправдалися. Банки з іноземним капіталом зосередили свою діяльність на ринку державних цінних паперів і кредитуванні фізичних осіб, використовуючи дешевші ресурси від материнських компаній. Зрозуміло, що можливість швидко отримувати великі прибутки від таких операцій не стимулювала банки до пошуку реальних шляхів створення доданої вартості на ринку корпоративного контролю в Україні, що було основною метою лібералізації їх діяльності.

Продовження цієї тенденції в найближчій перспективі, з одного боку, сприяло концентрації банківського капіталу, оскільки покупцями активів іноземних банків здебільшого ставали фінансово-кредитні установи, що працюють у тих самих ринкових сегментах. З іншого боку, різке скорочення іноземного капіталу погіршило загальну капіталізацію банківської системи України і, що важливіше, позбавило українські компанії реального сектора

економіки можливості приєднатися до глобальних мереж створення доданої вартості з мінімальними витратами та вчасно.

Отже, можна зазначити, що вихід іноземного банківського капіталу на сучасному етапі стимулюється низкою об'єктивних чинників, які можна поділити на три групи за джерелами походження: ендогенні (що пов'язані з особливостями іноземної фінансової установи та країни походження капіталу), екзогенні (що стосуються специфіки приймаючих країн) і глобальні (які виникають на міжнародному рівні).

1.2. Іноземний капітал у банківському секторі: реалізація системних принципів

У посткризовий період суспільство все частіше спостерігає динамізм і непередбачуваність процесів, що характеризують розвиток складних економічних систем, до яких належить і банківська система. Під впливом факторів, які формуються як в межах національної економіки, так і на результатах роботи глобальних ринків, змінюються конфігурація економічних, фінансових та інших систем. Ще кілька років тому іноземні банки перебували під пильним контролем органів банківського регулювання та нагляду України.

Занепокоєння викликала досить агресивна політика іноземних банків щодо захоплення національного ринку банківських послуг, зокрема ринку споживчого кредитування в Україні, що позбавляло місцеві банки можливості нарощувати додаткові прибутки. Тому є доцільним вивчити теоретичні аспекти цих закономірностей і перевірити гіпотезу про прояв системних принципів у банківській діяльності на сучасному етапі.

Згідно з науковою методологією дослідження, банківську систему можна визначити як складну структуру, яка поєднує елементи детермінованих і ймовірнісних систем. Її характеристика як сукупності взаємодіючих елементів, що формують цілісне утворення, визначається державними функціями, які вона

виконує. Кредитні установи, ефективно залучаючи внутрішні заощадження та фінансові ресурси, сприяють економічному зростанню і зміцненню інвестиційного потенціалу країни. Складність банківської системи обумовлена її взаємозв'язками, різноманіттям елементів і впливом на інші економічні системи.

Однією з особливостей банківської системи є її динамічний розвиток, особливо на початку XXI століття, що було спричинено прискоренням економічних процесів у світі до 2008 року та непередбачуваним різким уповільненням темпів економічного зростання через наслідки світової фінансово-економічної кризи [46, с.95-97].

Ці фактори впливають на кількісні показники системи і можуть порушити її цілісність. Сукупність змінних, що її визначає, залежить від макроекономічних факторів, таких як бюджетна збалансованість, податкова політика, зовнішні і внутрішні позики, інвестиційна активність, а також від співвідношення попиту і пропозиції та інших чинників. Враховуючи дію цих факторів, банківська система також виявляє риси системи ймовірного типу.

Ступінь фінансової стійкості елементів системи визначає здатність до структурних змін, що є реакцією на зовнішні та внутрішні впливи. Інакше кажучи, ймовірнісний характер банківської системи негативно позначається на її стабільності.

Згідно з особливостями поведінки систем, їх поділяють на активні та пасивні. Активні системи, в свою чергу, поділяються на цілеспрямовані та випадкові (які характеризуються непередбачуваною поведінкою). Цілеспрямовані системи діляться на ті, що мають зворотні зв'язки із зовнішнім середовищем, і на ті, що не мають таких зв'язків.

Процеси, явища та зв'язки, що стосуються національної банківської системи, є факторами, які визначають її тип поведінки - реактивний, адаптивний або активний - і сприяють розвитку механізмів саморегуляції. Тип поведінки банківської системи визначає її напрямки розвитку.

Реактивна поведінка банківської системи в основному зумовлена середовищем, у якому вона функціонує. До основних чинників, що визначають

реактивну поведінку, належать загальний рівень економічного розвитку країни та її регіонів, структура власності в економіці, інфляційні процеси, соціально-політичні фактори та особливості державного регулювання.

Адаптивна поведінка, крім середовища існування банківської системи, також залежить від її здатності до саморегуляції. До чинників, що визначають ці можливості, відносяться ступінь незалежності і методи роботи центрального банку, організаційна структура та розвиток мережі комерційних банків, зокрема іноземних, здатність банків контролювати свої витрати та наявність або відсутність традицій у банківській справі.

Активна поведінка системи передбачає можливість змінювати навколишнє середовище відповідно до своїх потреб.

З огляду на це, можна стверджувати, що банківська система відноситься до активних, цілеспрямованих систем із зворотним зв'язком. Її характеристика як активної цілеспрямованої системи обумовлена стратегічним положенням, цілями та функціями, які вона виконує.

Для підтвердження цієї тези доцільно здійснити порівняльний аналіз кількісних характеристик розвитку банківської системи України до і після кризи 2008 року.

Як свідчить практика функціонування іноземного капіталу в банківській системі України, вплив іноземних інвестицій на вітчизняний ринок наразі не є надто вираженим. За даними аналітичних матеріалів Національного банку України, значну частку зобов'язань банків з іноземним капіталом складають міжбанківські кредити та депозити. Це явище зумовлене тим, що більшість таких банків є дочірніми структурами міжнародних фінансових установ і формують свою ресурсну базу здебільшого за рахунок коштів, отриманих від материнських банків. Банки з іноземним капіталом виконують роль основних каналів для надходження іноземних інвестицій в економіку України [36, с.72].

Основний регулятор національної банківської системи визначає її розвиток, враховуючи політичну ситуацію в країні, заяви уряду та президента щодо орієнтації України на євроінтеграцію, а також спрямовує свої зусилля на розробку

механізму ефективного залучення іноземного банківського капіталу для розвитку реального сектору економіки та мінімізації ризиків у вітчизняній банківській системі.

Існують різні мотиви для входження іноземних банків на національні ринки, а також різні стратегії їх діяльності. Деякі банки можуть слідувати за своїми традиційними клієнтами, не цікавлячись внутрішнім ринком країни (наприклад, корейські та японські банки); інші намагаються розширити свою клієнтську базу за рахунок найбільш привабливих підприємств у регіоні (як це робить німецький Deutsche Bank); деякі банки прагнуть повністю інтегруватися у внутрішній ринок країни перебування (наприклад, Сітібанк, Райффайзенбанк) [37, с.166].

Вибір інституціональної форми присутності іноземних інвесторів у банківській системі певної країни залежить від стратегії транснаціональної експансії, яку вони обрали, і може бути обмежений правовими нормами приймаючої країни, якщо підхід до допуску іноземних інвесторів є менш ліберальним.

До позитивних ефектів приходу іноземного капіталу можна віднести такі:

- значне збільшення інвестицій у національну економіку, як безпосередньо в банківську сферу, так і в реальний сектор економіки;
- зниження вартості кредитних ресурсів;
- розвиток банківської системи через впровадження новітніх технологій, розширення спектру послуг та посилення конкуренції.

Приплив значного іноземного капіталу до країни також має низку негативних аспектів:

- залежність від зовнішніх загальноекономічних криз та фінансового стану окремих транснаціональних компаній;
- тиск на вітчизняні банки, втрата найбільш привабливих клієнтів і ринків, зниження якості кредитних портфелів;
- ускладнення процесу банківського нагляду;
- зростання ризику відтоку вітчизняного капіталу за кордон.

Окреслені вище закономірності не лише підтверджують ефективність загальноекономічних законів як основних факторів розвитку систем, але й демонструють можливість розробки відповідних інструментів для відновлення економічного розвитку України. На нашу думку, перші кроки в цьому напрямку повинні включати відновлення високих темпів виробничого зростання в країні. Дослідження системних принципів розвитку банківської системи на сучасному етапі дозволяє зробити такі загальні висновки:

1. Банківська система є складовою частиною більш широких систем.
2. Адаптивність системи виявляється у її здатності змінювати свої параметри у відповідь на зміни умов функціонування та структури, що впливає на ефективність діяльності взаємопов'язаних систем.
3. Останнім часом діяльність банківської системи України обумовлюється факторами, що виникають в економічному середовищі країни та формують попит на фінансові ресурси.
4. Іноземні банки, які працюють в Україні, є найбільш чутливими елементами системи до змін зовнішнього середовища, оскільки основний їхній фокус на національному фінансовому ринку - це надання послуг в роздрібному бізнесі.
5. На нашу думку, сповільнення темпів економічного зростання в Україні призвело до зниження реальних доходів населення, його схильності до заощаджень та зниження купівельної спроможності, що, у свою чергу, вплинуло на зменшення рівня кредитоспроможності.
6. Зазначені тенденції негативно впливають насамперед на прибутковість банків з іноземним капіталом, які протягом останніх двох років почали поступово зменшувати обсяги свого бізнесу в Україні та вжили низку заходів щодо оптимізації своєї участі в національній банківській системі. На нашу думку, це є безпосереднім результатом впливу системних принципів на банківську діяльність.
7. Дія загальноекономічних законів, як основних законів розвитку систем, є базою для створення відповідних інструментів для відновлення економічного

зростання в Україні. На нашу думку, першим кроком у цьому напрямку повинно стати відновлення прискорених темпів розвитку виробництва в країні.

1.3. Механізм реєстрації та ліцензування банків з іноземним капіталом

В Україні відносини, що виникають при створенні та державній реєстрації банків з іноземним капіталом, регулюються Законом України «Про банки і банківську діяльність» (ст. 21, ст. 22). Порядок створення та реєстрації таких банків визначено «Положенням про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень» [2].

Банк з іноземним капіталом може бути створений двома способами:

- створення нового банку з іноземним капіталом;
- отримання статусу банку з іноземним капіталом діючим банком.

Для створення банку з іноземним капіталом його засновники повинні отримати попередній дозвіл від Національного банку. Щоб діючий банк отримав статус банку з іноземним капіталом, правління банку (або рада директорів) повинно звернутися за попереднім дозволом до Національного банку. Такий дозвіл надається правлінню (раді директорів) банку після подання інформації про юридичну особу (нерезидента України) або фізичну особу (іноземця), яка має намір придбати акції (паї, частки) банку як під час первинного розміщення, так і на вторинному ринку.

Для отримання попереднього дозволу на створення банку з іноземним капіталом або на надання банку статусу банку з іноземним капіталом до Національного банку України потрібно подати такі документи:

- * Клопотання про надання попереднього дозволу;
- * Інформація про склад засновників, їх ділову репутацію та наявність необхідних коштів для заснування банку;
- * Дозвіл іноземного контролюючого органу на участь у створенні банку в Україні або письмове підтвердження від іноземного засновника про відсутність вимог щодо отримання такого дозволу в країні його походження;

* Інформація про андеррайтера та його ділову репутацію, а також угода з андеррайтером, якщо прийнято рішення про продаж акцій банку на міжнародних ринках шляхом андеррайтингу.

Клопотання розглядається Національним банком України протягом одного місяця з моменту його отримання. У разі відмови Національний банк України надає письмову відповідь з обґрунтуванням причин відмови.

Документи, що стосуються юридичної особи – нерезидента України або фізичної особи – іноземця, подаються мовою оригіналу з перекладом на українську мову. Всі документи повинні бути легалізовані в консульських установах України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, що отримали згоду Верховної Ради України щодо їх обов'язковості.

Рис. 1.1. Процедура отримання попереднього дозволу Національного банку України на створення банку з іноземним капіталом або набуття діючим банком статусу банку з іноземним капіталом

Документи, подані до Національного банку для створення банку з іноземним капіталом або для набуття діючим банком статусу банку з іноземним

капіталом, розглядаються Департаментом реєстрації та ліцензування банків, Юридичним департаментом, а за необхідності – також Департаментом валютного контролю та ліцензування (рис. 1.2).

Процедуру реєстрації банків з іноземним капіталом в Україні можна умовно поділити на два етапи:

1. реєстрація банків з іноземним капіталом в Національному банку України;
2. реєстрація, отримання необхідних дозволів та проходження ряду інших процедур у державних органах. На практиці всі банки, що створюються або змінюють свою організаційно-правову форму, зазвичай обирають статус публічного акціонерного товариства.

У Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків» закріплено принцип «мовчазної згоди» та визначено, що істотна участь полягає в прямому чи опосередкованому володінні 10% і більше статутного капіталу або прав голосу акцій чи паїв юридичної особи, або ж у можливості значного впливу на управління чи діяльність юридичної особи, незалежно від формального володіння. Таким чином, юридичні або фізичні особи, які мають намір набути чи збільшити істотну участь у банку, повинні за три місяці до цього повідомити про свої наміри сам банк і Національний банк України та подати відповідний пакет документів.

Відтепер, щорічно до 1 лютого банки будуть зобов'язані подавати Національному банку України інформацію про структуру своєї власності. Ця інформація повинна бути опублікована на офіційному вебсайті банку. Завдяки цим даним можна буде визначити всіх юридичних та фізичних осіб, які мають пряму чи непряму істотну участь у банку, а також встановити відносини контролю між ними та банком. Головною метою цього Положення є забезпечення прозорості структури власності українських банків.

Після затвердження статуту Національним банком України та за відсутності підстав для відмови в державній реєстрації або повернення документів без розгляду, державний реєстратор вносить ідентифікаційний код заявника до

реєстраційної картки згідно з вимогами Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України. Потім здійснюється державна реєстрація банку як юридичної особи відповідно до процедури, передбаченої Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», після чого банку видається свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи.

Рекомендується зосередитися на питаннях професійної придатності та ділової репутації осіб, які займають посади в виконавчому органі банку, а також головного бухгалтера. Ділова репутація розглядається як сукупність перевірених відомостей про особу, що дозволяє оцінити її професійні та управлінські здібності, порядність та відповідність діяльності вимогам законодавства. Згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків», абзац (б) п. 1 ч. 3 визначає ділову репутацію більш детально: це інформація, зібрана Національним банком України, яка підтверджує відповідність діяльності юридичної чи фізичної особи (включаючи керівників юридичної особи та власників істотної участі) вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні й управлінські здібності фізичної особи.

Хоча банківське законодавство традиційно під поняттям ділової репутації розуміло позитивні характеристики ділових якостей фізичної особи, сучасне цивільне право відносить ділову репутацію до властивостей фізичних осіб, включаючи її до інституту особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне існування особи (згідно з п. 1 ст. 201 Цивільного кодексу України). Практика свідчить, що часто виникають труднощі при визначенні основних критеріїв ділової репутації. У разі невідповідності професійної придатності та ділової репутації голови правління (ради директорів) чи головного бухгалтера, Національний банк України зобов'язаний повідомити відповідальних осіб банку не пізніше ніж через місяць після подання документів. Така репутація повинна підтверджуватися протягом усього часу, поки особи займають ці посади.

Висновки до розділу 1.

Присутність значних обсягів іноземного капіталу в економіці країни є індикатором макроекономічної стабільності та високої довіри інвесторів до її законодавчих, виконавчих і судових інститутів. Водночас, важливішими факторами є рівень політичної стабільності та незалежності держави, а не ступінь розвитку демократії.

Наявність обмежень на іноземний капітал у банківській системі країни є неефективною як з економічної, так і з політичної точки зору. Проте, навіть за їх наявності, важливо створювати умови для справжньої конкуренції між вітчизняними та іноземними банками. Однак варто також зазначити, що основною метою іноземних інвесторів є не поліпшення добробуту населення країни-реципієнта, а максимізація прибутків для власників і акціонерів. Тому результати діяльності таких фінансових установ можуть бути не однозначними.

До позитивних ефектів притоку іноземного капіталу можна віднести такі:

- значне збільшення інвестицій в національну економіку, як у банківський, так і в реальний сектори;
- зниження вартості кредитних ресурсів;
- розвиток банківської системи завдяки впровадженню новітніх технологій, розширенню спектру послуг та посиленню конкуренції.

Однак, приплив значного іноземного капіталу до країни має і негативні аспекти:

- залежність від зовнішніх економічних коливань та фінансового стану окремих транснаціональних корпорацій;
- тиск на національні банки, втрата найбільш привабливих клієнтів і ринків, а також погіршення якості їх кредитних портфелів;
- ускладнення банківського нагляду;
- збільшення ризику відтоку національного капіталу за кордон.

РОЗДІЛ 2

МОНІТОРИНГ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз залучення іноземного капіталу у банківську систему України

Здійснимо аналіз участі банків з іноземним капіталом у національному банківському секторі. Згідно з даними НБУ, станом на 01.01.2024 в Україні функціонує 63 банки. Водночас серед банків, які припинили свою діяльність в Україні у 2023 році, три мали 100% іноземний капітал (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка кількості комерційних банків в Україні 2014-2024 рр.

Загалом, з 2015 року спостерігається значне скорочення кількості банків, особливо державних, з різних причин. Це було зумовлено економічною кризою, втратами активів у зонах конфлікту та політикою НБУ щодо посилення нагляду за банківською діяльністю. Найбільше скорочення відбулося в період з 2015 по 2018 рік, коли кількість банків зменшилася майже вдвічі. Останнім часом кількість

банків продовжує поступово знижуватися, найбільший спад був зафіксований у 2016 році - на 46 установ. З того часу щороку кількість банків зменшується на 2-4 одиниці.

З набуттям чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відносини з ЄС перейшли на новий етап політичної асоціації та глибшої економічної інтеграції. У результаті кількість іноземних банків в Україні збільшилася з 17 у 2017 році до 23 у 2019 році, а на 01.01.2024 їх налічується 19. Щодо банків з частковим іноземним капіталом, їх кількість з 2014 року поступово зменшувалася на 1-2 установи щорічно, але в 2019 році цей показник відновився до попереднього рівня. Станом на 01.01.2024 в Україні працює 27 таких банків.

Європейський досвід реформування банківської галузі став важливим поштовхом для зміцнення та капіталізації банківської системи України після фінансових криз 2014-2015 років. Ці зміни зробили систему більш стійкою до економічних викликів, зокрема, пов'язаних з конфліктом з Росією. До 2023 року діючі банки демонстрували позитивні фінансові результати, високу ліквідність і надійність. Політика НБУ, запроваджена під час конфлікту, сприяла стабільності фінансового сектору.

Згідно з рис. 2.2, за останні десять років обсяг іноземних інвестицій у банківський сектор збільшився на 4%, а загалом з 2008 року — на 20%. Частка банків із 100% іноземним капіталом зросла майже вдвічі з 2013 року, досягнувши 33%. Однак питання оптимального рівня іноземного капіталу в банківському секторі залишається предметом дискусій. Зокрема, Голова АУБ вважає, що цей показник не має перевищувати 30%, тоді як «Методичні рекомендації...» визначають оптимальний рівень на рівні 20-25%. На 01.01.2024 року 43% банківської системи України складали іноземні інвестиції, що перевищує рекомендовані межі і може вказувати на потенційні ризики для фінансової стабільності країни.

На 01.01.2023 року частка іноземних інвестицій у банківському секторі України досягла 43%, перевищивши встановлений «Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» поріг у

40%, що може вказувати на потенційні ризики для стабільності банківської системи країни.

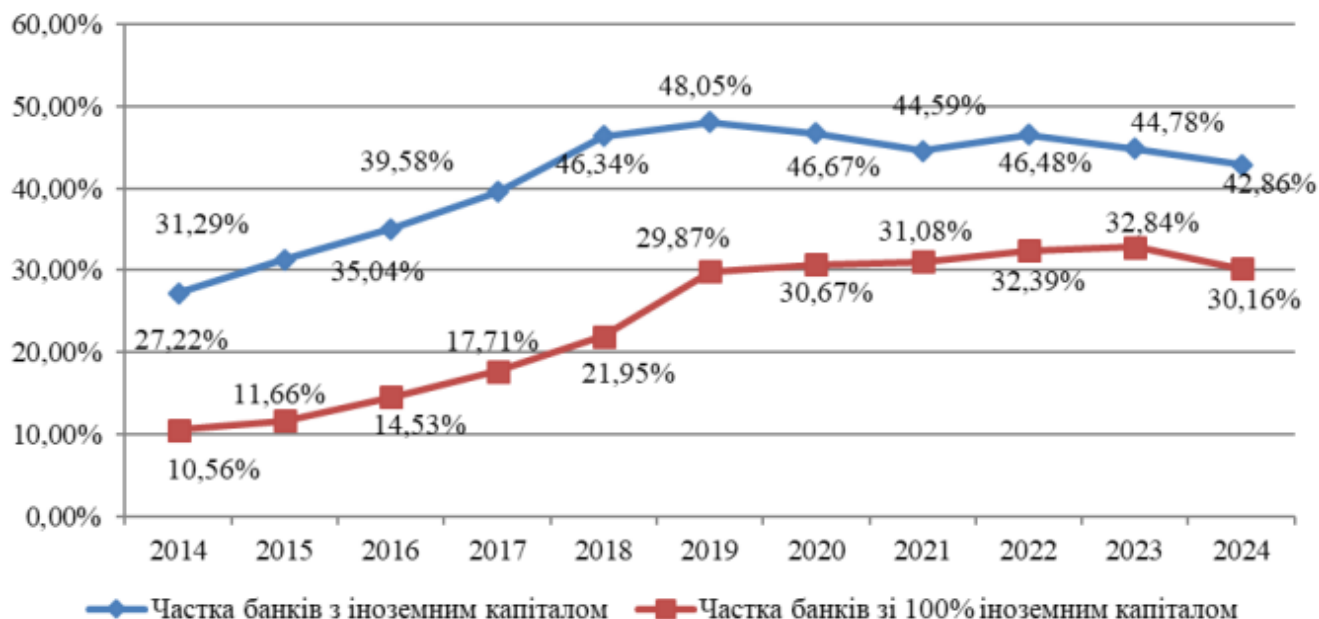

Рис. 2.2. Частка банків з іноземним капіталом 2014-2024 рр.

Варто зазначити, що відкриття доступу українських банків до іноземних джерел фінансування допомогло зменшити дисбаланс між обсягом заощаджень та інвестиційними потребами. Іноземні банки сприяли фінансовій стабільності не лише завдяки значним внескам своїх акціонерів та співпраці з міжнародними фінансовими структурами, але й завдяки впровадженню комплексних антикризових стратегій.

У сучасних кризових умовах спостерігається тенденція до щорічного скорочення кількості банків, водночас частка банків з іноземним капіталом зростає. При формуванні статистичних даних Національний банк виділяє окрему групу банків, в яких контрольний пакет акцій належить іноземним банкам або фінансово-банківським групам. У рамках цього дослідження було здійснено аналіз діяльності саме цієї категорії іноземних банків.

З приходом великих іноземних банків на український ринок банківських послуг і посиленням конкурентної боротьби, основним фактором успіху стає не стільки ціна, скільки якість наданих банківських послуг. Важливу роль у

підвищенні якості обслуговування відіграє кількість відділень банківських установ.

На сьогодні в Україні функціонує 5053 відділення банків, з яких 893 належать банкам іноземних банківських груп, що становить майже 17,7%. Для отримання більш реалістичних статистичних даних щодо кількості відділень по банківській системі України ми вирішили не включати до вибірки Ощадбанк та Приватбанк, оскільки ці два банки мають більше 45% всіх відділень, що значно спотворює середньостатистичне значення. Без врахування відділень Ощадбанку та Приватбанку частка іноземних банків за кількістю відділень становить 32,6% (рис. 2.3.).

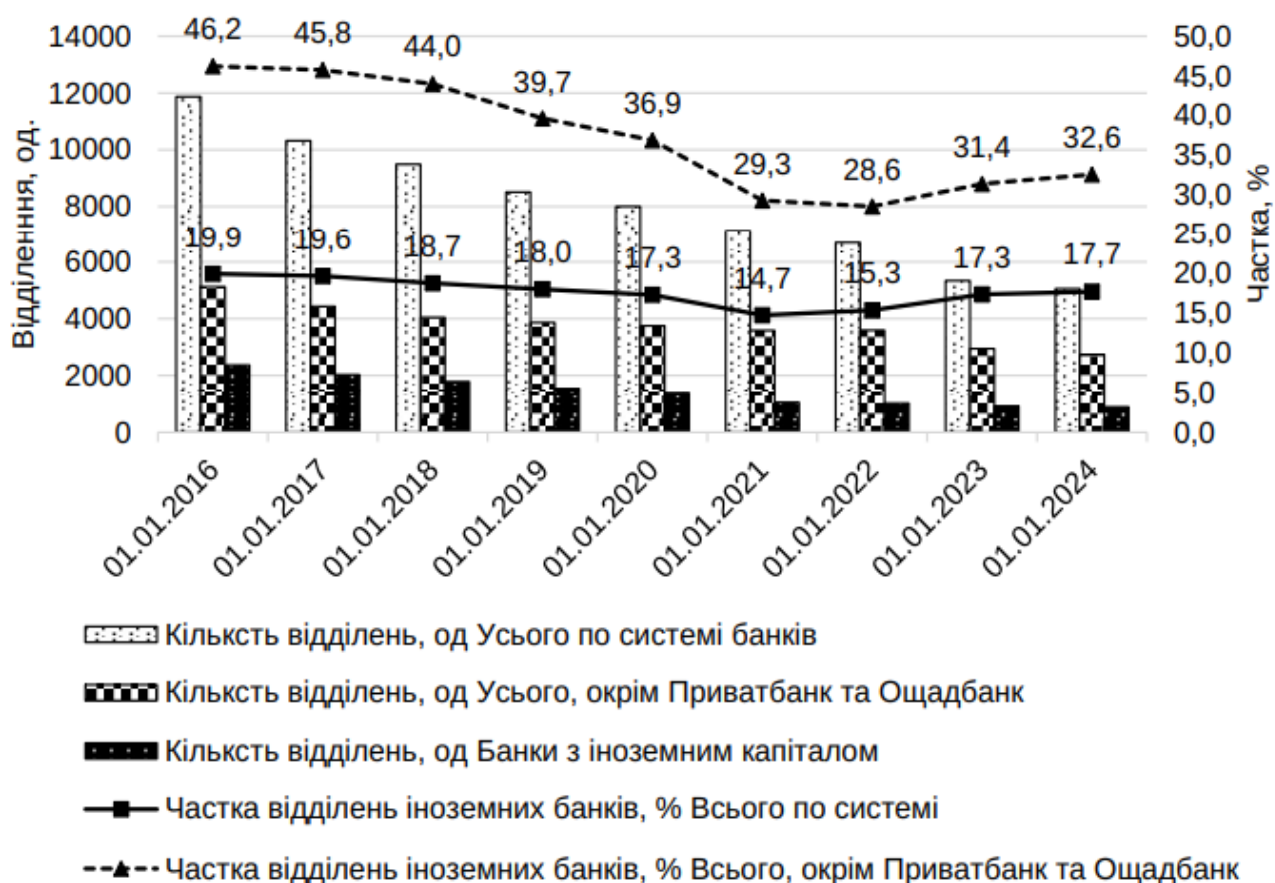

Рис. 2.3. Динаміка кількості відділень іноземних банків та їх частка в банківській системі України за 2015–2023 рр.

Тенденції щодо кількості відділень мають обернену пропорцію до кількості банківських установ. У період з 2015 по 2023 рр. частка іноземних банків зросла з

14,5% до 30,2%, тоді як частка відділень зменшилася з 46,2% до 32,6%. Цю тенденцію можна пояснити політикою оптимізації витрат, що призводить до скорочення кількості структурних підрозділів банків.

Ключовими перевагами інтеграції банківської системи України у світову економіку є її прискорений розвиток та залучення зовнішніх інвестицій. Окремо варто зазначити, що іноземні банки відіграли важливу роль у подоланні фінансової кризи 2014 року і продовжують мати позитивний вплив на державний банківський сектор, навіть в умовах військового конфлікту.

Український банківський ринок характеризується значною диверсифікацією за національною приналежністю інвесторів. В Україні діють банки з капіталом таких економічно розвинутих країн, як Німеччина, Австрія, Польща, Франція, Туреччина, Швеція, США, Італія, Нідерланди, Угорщина та Греція. Особливу роль у цьому контексті відіграють французькі інвестори, які контролюють два важливі банки: АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» та АТ «УКРСИББАНК», останній є частиною міжнародної фінансової групи BNP Paribas та активно займається іпотечним кредитуванням. Німецькі інвестори володіють капіталом в АТ «Дойче Банк ДБУ» та АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», а турецькі інвестиції представлені двома банками, що входять до іноземних банківських груп: АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» та АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК». Однак структура банківського ринку продовжує залишатися динамічною, і процеси злиттів та поглинань можуть суттєво змінити розподіл власності в майбутньому.

Цікаво, що на жовтень 2024 року за даними FORINSURER шість банків з іноземним капіталом входять до десятки найнадійніших банків України, а саме:

- АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» – 4 місце;
- АТ «УКРСИББАНК» – 5 місце;
- АТ «КРЕДОБАНК» – 6 місце;
- АТ «СІТІБАНК» – 8 місце;
- АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» – 9 місце;
- АТ «Райфайзен банк» – 10 місце.

Проте діяльність іноземних банків в Україні має і свої недоліки, серед яких ризик монополізації ринку, загроза втрати контролю над монетарною політикою, ускладнення процесу банківського нагляду, підвищена чутливість до світових фінансових коливань та збільшення іноземного впливу. Ці фактори можуть створювати серйозні ризики не тільки для банківської системи, але й для фінансової стабільності країни в цілому.

2.2. Порівняння показників банків іноземних банківських груп з показниками банків з державною часткою та приватних банків

Іноземний капітал значно впливає на банківський сектор країни, тому для порівняння частки внесків у національну банківську систему розглянемо згруповані балансові залишки за банківськими групами (табл. 2.1).

Аналізуючи показники банків іноземних банківських груп у порівнянні з банками з державною часткою та приватними банками України за період з 2020 по 2024 рр., можна зробити наступні висновки: діяльність іноземних банків сприяє зростанню активів на 149,8 %, зобов'язань – на 180,8 %, власного капіталу – на 125,9 %. Однак ці тенденції є нижчими порівняно з іншими групами банків. Низький приріст власного капіталу свідчить про більш обережну політику щодо реінвестування прибутків, тоді як приріст зобов'язань відображає більш збалансований підхід до залучення зовнішнього фінансування.

Порівняння вказує на те, що банки іноземних банківських груп займають більш стабільні та збалансовані позиції на ринку, демонструючи помірне зростання активів та власного капіталу. Це свідчить про їхню стратегію обережного розширення та ймовірно вищий рівень управління ризиками в порівнянні з державними та приватними банками, які проявляють більш агресивне зростання, особливо у секторі приватних банків.

Таблиця 2.1.

Показники діяльності банків України у розрізі банківських груп за 2019–2023
рр., млрд. грн.

Показники	Роки					Відношення 2024 р. до 2020 р.	
	01.01. 2020	01.01. 2021	01.01. 2022	01.01. 2023	01.01. 2024	абсолютне +/-	відносне, %
<i>Банки з державною часткою</i>							
Загальні активи	1196,8	1232,6	1173,1	1438,4	1854,8	658,0	155,0
Зобов'язання	733,5	864,8	846,9	1438,5	1435,2	701,7	195,7
Власний капітал	91,5	93,9	112,6	88,9	141,7	50,2	154,9
<i>Банки іноземних банківських груп</i>							
Загальні активи	538,7	637,2	709,2	755,9	806,7	268,0	149,8
Зобов'язання	371,9	472,4	546,2	620,3	672,2	300,4	180,8
Власний капітал	72,9	77,6	93,0	74,2	91,7	18,9	125,9
<i>Банки з приватним капіталом</i>							
Загальні активи	246,1	336,1	476,0	522,5	647,1	401,0	262,9
Зобов'язання	188,0	276,2	404,6	416,8	538,6	350,6	286,5
Власний капітал	35,6	38,0	50,0	52,8	63,3	27,8	178,1

З огляду на суверенітет та економічну стабільність України, ситуація, коли основні фінансові, інвестиційні та кредитні рішення приймаються в іноземних центрах, може нести певні ризики. Це може викликати обґрунтовані питання щодо економічної безпеки держави. У більшості економічно розвинених країн частка іноземного капіталу в банківській системі коливається в межах 5–10 %, і ніде не перевищує 20 %. Однак в Україні спостерігаються кардинально інші тенденції (рис. 2.4.).

За підсумками розрахунків, на кінець грудня 2021 року частка іноземного капіталу в активи банківської системи була найбільшою за останні дев'ять років - 34,75 %. Проте протягом наступних двох років цей показник суттєво знизився, і станом на початок 2024 року становив 24,35 %. Це зниження пов'язане з виведенням з ринку банків з російським капіталом. Однак цей рівень все ще залишається досить високим.

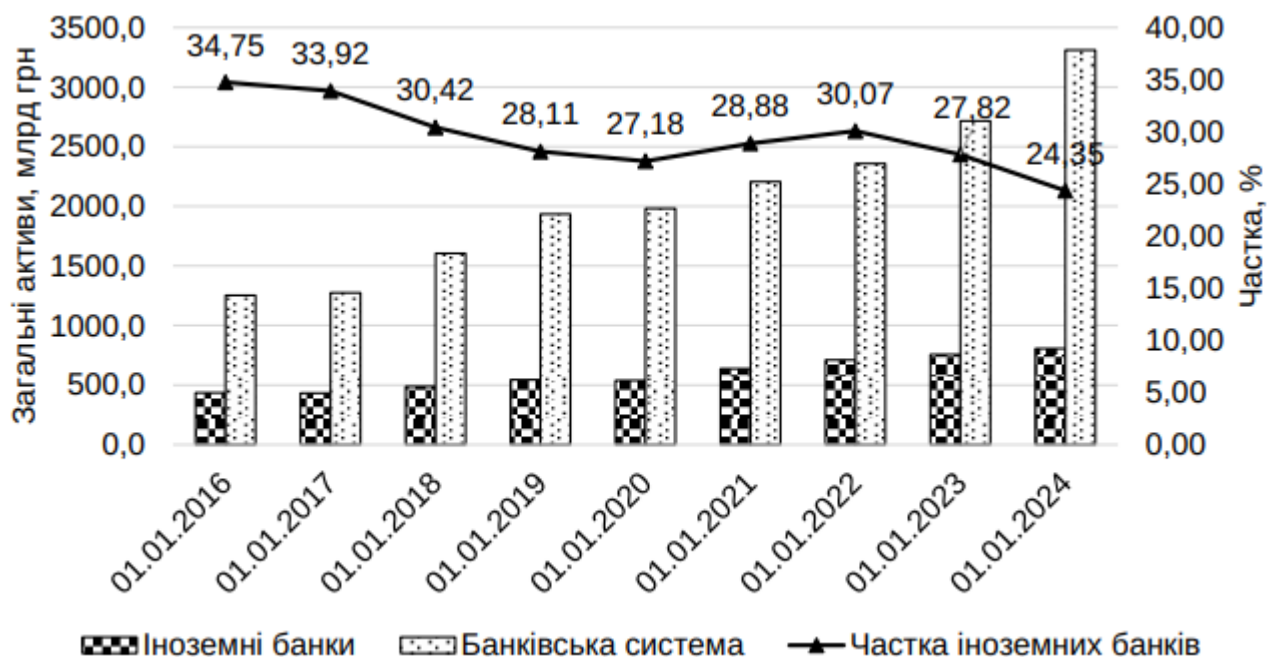

Рис. 2.4. Динаміка та структура активів банківської системи України у розрізі банківських груп за 2015–2023 рр.

Присутність іноземного банківського капіталу в Україні відіграє важливу роль у розвитку національної економіки, забезпеченні її фінансової стабільності та інтеграції в глобальну економічну систему. З одного боку, залучення іноземних інвестицій у банківський сектор відкриває нові можливості для країни, зокрема покращує якість фінансових послуг, впроваджує сучасні технології та підвищує ефективність банківської системи в цілому. Це сприяє зростанню конкуренції на ринку, зниженню вартості кредитних ресурсів для бізнесу та населення, а також підвищенню прозорості та надійності банківського сектору.

Правильне регулювання та стратегічне планування можуть допомогти максимально використати позитивний вплив іноземних банків на економіку країни, одночасно зменшуючи ризики потенційних негативних наслідків. Кожен іноземний банк має свою унікальну стратегію розвитку, але всі вони орієнтовані на принципи сталого розвитку (Додаток А).

Ми провели дослідження стратегій розвитку 14 банків з іноземним капіталом, що дозволило класифікувати їх на 5 груп, зокрема:

– стратегія на підвищення якості обслуговування – 4 банки;

- стратегія стимулювання «зеленої» економіки – 2 банки;
- стратегія зростання універсального банку – 2 установи;
- стратегія зростання спеціалізованого банку – 2 установи;
- стратегія зростання корпоративного банку – 4 установи.

Попри кризу, інтерес іноземних інвесторів до українського банківського сектору залишився високим, що є позитивним сигналом і свідчить про визнання потенціалу української економіки та довіру до її майбутнього розвитку. Однак дискусії щодо обмеження іноземного капіталу в банківському секторі України набирають обертів. Такі заходи можуть бути спрямовані на посилення національного контролю над ключовими фінансовими установами та підвищення стійкості економіки до зовнішніх шоків. Водночас, це може призвести до зменшення іноземних інвестицій, що, в свою чергу, може негативно вплинути на економічне зростання та інноваційний розвиток країни.

Ключовим аспектом є досягнення балансу між необхідністю залучення іноземних інвестицій для розвитку банківського сектору та забезпеченням фінансової безпеки і стабільності. Ефективне регулювання і контроль за іноземним капіталом можуть дозволити зберегти переваги його присутності, одночасно мінімізуючи можливі ризики.

Згідно з результатами проведеного дослідження, приплив іноземного капіталу є важливим фактором для розвитку банківського сектору країни. Присутність іноземного капіталу в українських банках має двоїстий характер: з одного боку, це стимулює зростання конкуренції, технологічний прогрес і інтеграцію в глобальні фінансові потоки, а з іншого – вимагає обережного регулювання зовнішніх інвестицій для забезпечення економічної стабільності та зниження зовнішньої залежності. Іноземний капітал може зробити банківську систему України вразливою до глобальних фінансових криз і відтоку капіталу під час міжнародних фінансових нестабільностей.

Дослідження показало, що протягом 2015–2023 років банки іноземних банківських груп демонструють збалансований підхід до залучення зовнішнього фінансування та більш консервативну політику реінвестування прибутків. Кожен

іноземний банк має свою стратегію розвитку, але всі вони орієнтовані на дотримання принципів сталого розвитку фінансового сектору України.

2.3. Оцінка ефективності діяльності банківських установ з іноземним капіталом та їх вплив на стан банківської системи України

Оцінюючи список та короткий опис банків іноземних банківських груп, які працюють в Україні та виконують нормативи НБУ станом на липень 2023 року, а також не мають зв'язків із «спонсорами війни», варто відзначити, що основні банки з іноземним капіталом в Україні представляють такі європейські країни, як Австрія, Франція та Угорщина. Структурний розподіл цього капіталу ілюструється на рис. 2.5.

Протягом 2023 року більшість національних банків зіштовхувалася з проблемами фінансової стабільності, що призвело до перерозподілу депозитних ресурсів на користь кредитних установ з європейськими інвесторами, які продемонстрували високу стійкість в умовах економічних труднощів. Згідно з актуальною статистикою, серед 14 проаналізованих банків з іноземним капіталом шість визнано одними з найбільш надійних в Україні. Станом на серпень 2023 року банки іноземних банківських груп контролювали близько 25% активів усього банківського сектора. Однак варто зазначити потенційний ризик, пов'язаний зі складом іноземного капіталу, адже значна його частина до 2023 року мала російське походження.

Здійснено детальний аналіз основних параметрів банківської системи України на 01.08.2023 року. Оцінюючи статистичні дані, слід відзначити, що банки з державною участю займають домінуючі позиції на ринку (табл. 2.2). Вони контролюють найбільшу частку активів та капіталу, а також відповідають за понад половину загального прибутку банківської системи.

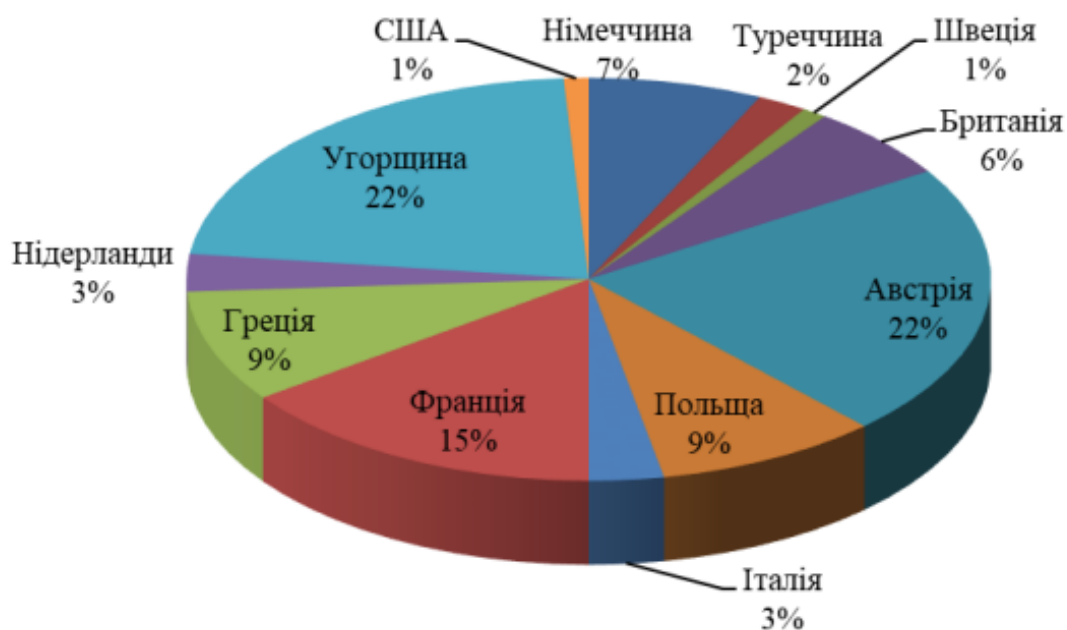

Рис. 2.5. Структурний розподіл бенефіціарів банків іноземних банківських груп станом на серпень 2023 р.

Банки, що належать до іноземних банківських груп, займають друге місце за ключовими показниками, маючи частку активів та капіталу відповідно 27% і 31%. Їхня прибутковість становить близько 24% загального прибутку банківського сектору. Це вказує на те, що національний бюджет втрачає майже третину податкових надходжень, які могли б надходити від вітчизняних банків.

Таблиця 2.2.

Основні показники банківської системи України станом на 01.08.2023 р. у розрізі груп банків, визначених НБУ

Група банків	Чисті активи		Власний капітал		Чистий прибуток		Кредити надані			
							юридичним особам		фізичним особам	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Банки з державною часткою	1394071	53,20	132864	46,89	53207	63,97	258416	51,10	77742	55,62
Банки іноземних банківських груп	706806	26,97	87961	31,04	19613	23,58	135343	26,76	16141	11,55
Банк з приватним капіталом	519415	19,82	62540	22,07	10357	12,45	111955	22,14	45899	32,84
Всього	2620291	100,00	283366	100,00	83178	100,00	505714	100,00	139782	100,00

Аналізуючи динаміку активів банківського сектору за період 2020-2023 років, можна відзначити, що згідно з даними за 2023 рік, обсяг активів іноземних банків значно змінився в порівнянні з 2020 роком, збільшившись на 26,69%, тобто з 637 млрд грн до 807 млрд грн (рис. 2.6).

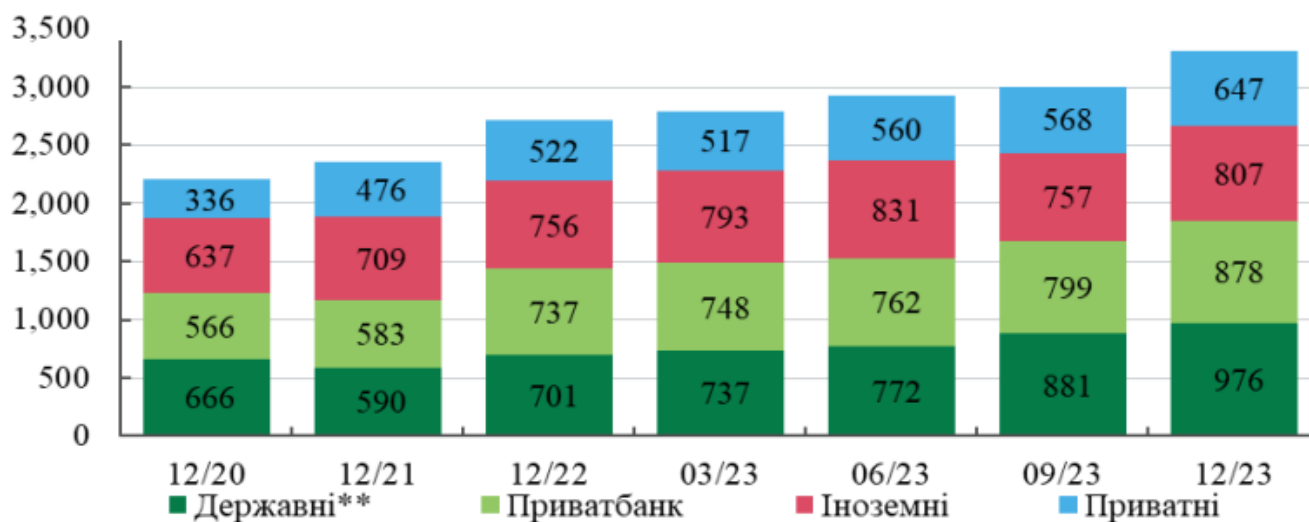

Рис. 2.6. Загальні активи банківського сектору за період 2020-2023 рр., млрд. грн.

У загальній структурі активів банківської системи України кожен з цих банків має частку, що перевищує 3%, а їхній загальний внесок у систему становить 18,2%. Розподіл чистих активів за групами банків протягом 2020-2023 років представлений на рис. 2.7.

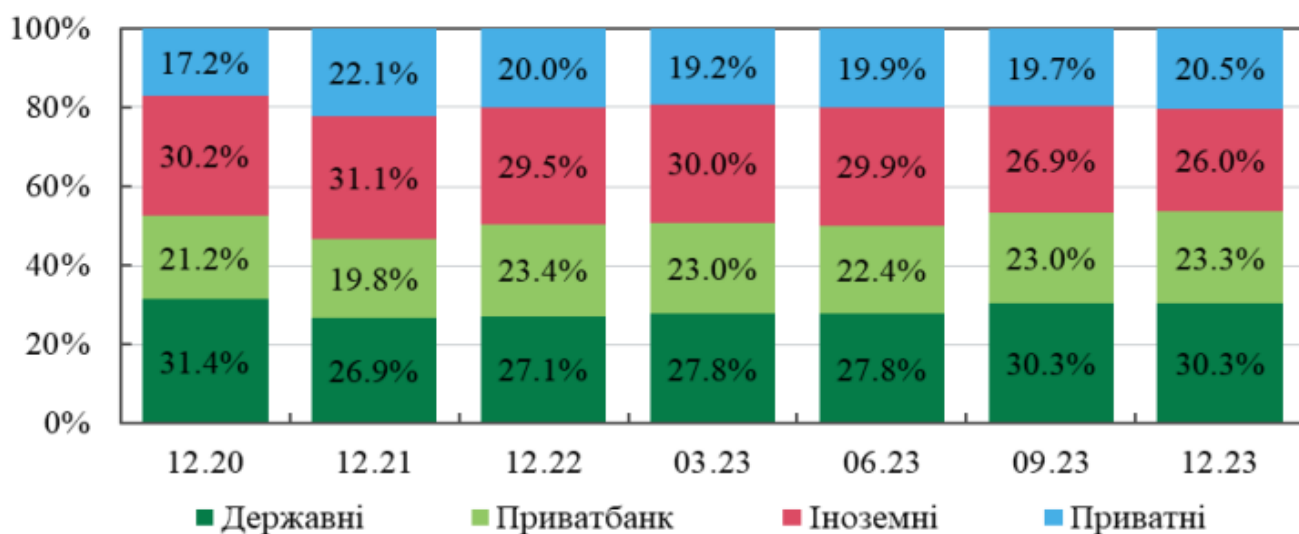

Рис. 2.7. Розподіл чистих активів за групами банків за період 2020-2023 рр.

Згідно з аналітичним дослідженням динаміки фінансових показників, можна зазначити наступне: протягом 2020-2023 років загальні зобов'язання банків, що входять до складу іноземних банківських груп, мали позитивну динаміку, зростаючи на 42,3%, з 472 млрд грн до 672 млрд грн, що становить приріст на 200 млрд грн.

2020 рік відзначився рекордним зростанням зобов'язань, яке склало майже 27% (рис. 2.8).

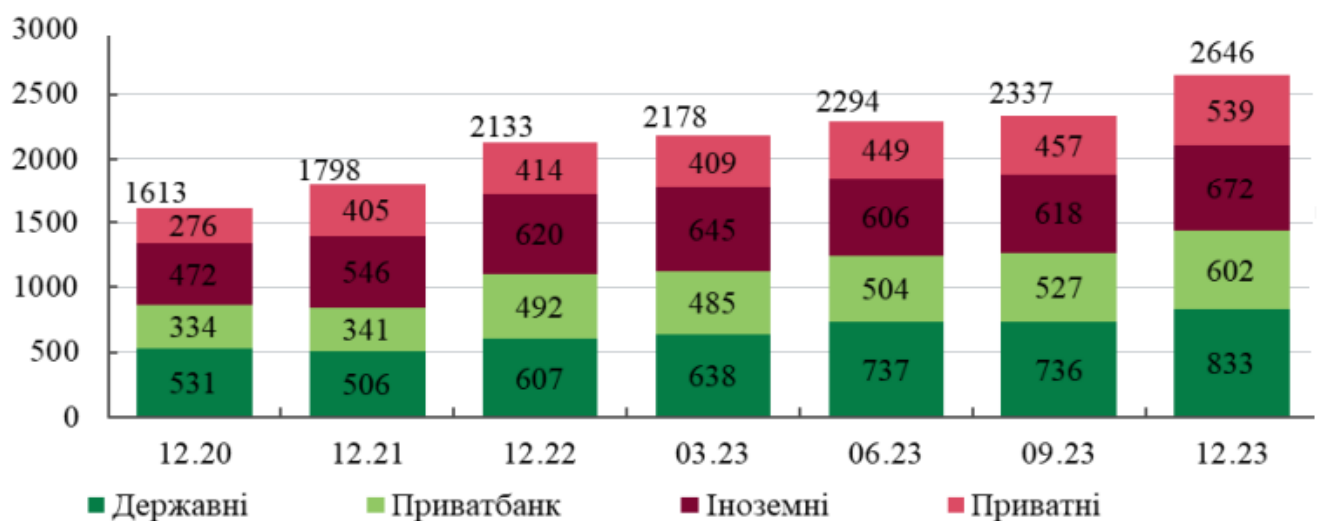

Рис. 2.8. Структура зобов'язань за групами банків у 2020-2023 рр.

Протягом аналізованого періоду спостерігалася стабілізація темпів зростання зобов'язань, хоча їхнє збільшення стало помірнішим (наприклад, 8,46% у порівнянні з 2022 роком). У 2022 році також була відзначена тенденція до помірного зростання, з приростом 13,6% порівняно з 2021 роком. Що стосується розподілу ринкових часток серед банків іноземних банківських груп у період 2020-2023 років, то лідируючі позиції займає АТ «Райффайзен Банк Аваль», чия частка становить майже 26% серед банків іноземних груп і 7% у загальній банківській системі.

Загальний фінансовий результат банківських установ за період 2020-2023 років, згідно з даними на рис. 2.9, показує наступні зміни: зростання на 31,1 млрд грн у 2019 році порівняно з 2018 роком, падіння на 18,7 млрд грн у 2020 році, суттєвий приріст майже вдвічі в 2021 році, значне скорочення на 55,5 млрд грн (або 55,5%) у 2022 році, коли фінансовий результат знизився з 77,4 млрд грн до

21,9 млрд грн через повномасштабне вторгнення РФ, і подальше відновлення у 2023 році до 86,5 млрд грн, що є приростом на 64,6 млрд грн або втричі більше.

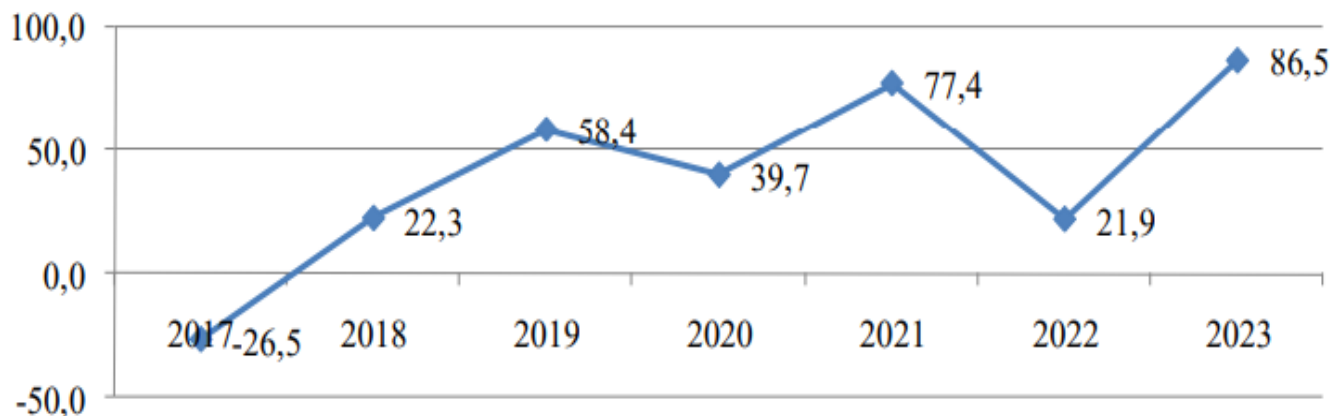

Рис. 2.9. Динаміка чистого прибутку банків за період 2020-2023 рр., млрд. грн.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що показник прибутку після оподаткування змінювався протягом вивченого періоду. Дані 2022 року вказують на те, що банківська система України зазнала стагнації, що було зумовлено негативним впливом посилення військової агресії росії. Приблизно половина банків, що належать до іноземних груп, зафіксувала збитки в 2022 році, хоча до цього періоду вони демонстрували значне фінансове зростання.

В рамках оцінки діяльності банків розглянемо рентабельність капіталу для різних груп банків (рис. 2.10). Згідно з даними 2023 року, іноземні банки продемонстрували ROE на рівні 22%, що свідчить про їх стабільність та відновлення на українському ринку. Приватні банки також показали рентабельність вище стандарту в 15%. Найменший негативний вплив кризи відчували державні банки.

Отже, діяльність іноземних банківських груп в Україні за останні роки свідчить про їх стійкий розвиток. Враховуючи ці факти, можна зробити висновок, що іноземні банківські групи зберегли свою присутність на українському ринку навіть після кризи 2022 року. Вони не лише уникли виходу з ринку після очищення банківської системи від проблемних установ, а й внесли значний вклад у стабілізацію та подальше покращення своєї діяльності.

Рис. 2.10. Динаміка рентабельності капіталу банків за період 2020-2023 рр., млрд. грн.

Зокрема, важливо зазначити, що присутність на українському ринку надійних банків з іноземним капіталом, які пропонують доступні кредитні ресурси та високоякісне обслуговування клієнтів, може зміцнити їхню позицію у керуванні напрямками та процесами використання кредитних ресурсів у реальному секторі економіки. Це, в свою чергу, може знизити можливості не лише місцевих комерційних банків, а й Національного банку України впливати на розвиток національної економіки.

Висновки до розділу 2.

Загалом, з 2015 року спостерігається значне зменшення кількості банків, особливо державних, що стало результатом кількох факторів. Серед основних причин — економічна криза, втрати активів у зонах конфлікту та політика Національного банку України щодо посилення нагляду за банківською діяльністю. Найбільше скорочення кількості банків відбулося в період з 2015 по 2018 рік, коли їх кількість зменшилась майже вдвічі. З того часу цей процес продовжується, зокрема найбільше зменшення зафіксовано у 2016 році, коли

кількість банків скоротилася на 46. Після цього кожного року відбувалося зменшення кількості банків на 2-4 установи.

З повним вступом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС розпочався новий етап політичної асоціації та глибшої економічної інтеграції з ЄС. Це сприяло зростанню числа іноземних банків в Україні: з 17 у 2017 році до 23 у 2019 році, а станом на 01.01.2024 їх кількість складає 19. Щодо банків з частковим іноземним капіталом, то їх кількість зменшувалася на 1-2 одиниці щороку з 2014 року, але в 2019 році показник повернувся до попереднього рівня. На 01.01.2024 в Україні працює 27 таких банків.

Європейський досвід реформування банківської галузі став важливим поштовхом для зміцнення та капіталізації банківської системи України після фінансових потрясінь 2014-2015 років. Ця перебудова зробила систему більш стійкою до економічних викликів, зокрема до наслідків конфлікту з Росією. До 2023 року банки, що залишилися на ринку, демонстрували позитивні фінансові показники, високу ліквідність та надійність. Політика Національного банку України, запроваджена під час конфлікту, була корисною для стабільності фінансового сектору.

Станом на 01.01.2023 р. частка іноземних інвестицій у банківському секторі України становила 43%, що перевищує встановлений "Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" поріг у 40%, що вказує на можливі ризики для стабільності банківської системи країни.

На сьогодні в Україні функціонують 5053 банківських відділення, з яких 893 належать банкам іноземних банківських груп, що становить майже 17,7%. Однак, для більш точного відображення статистичних даних по кількості відділень у загальній банківській системі України, ми вирішили не включати в розрахунок Ощадбанк та ПриватБанк, оскільки ці два банки володіють більше ніж 45% всіх відділень, що може спотворювати середнє значення. Якщо виключити ці установи, то частка іноземних банків за кількістю відділень становить 32,6%.

Тенденції зміни кількості відділень банків обернено пропорційні до кількості самих банківських установ. У період з 2015 по 2023 роки частка

іноземних банків за кількістю зросла з 14,5% до 30,2%, в той час як частка відділень зменшилася з 46,2% до 32,6%. Це можна пояснити політикою оптимізації витрат, яка передбачає скорочення кількості структурних підрозділів банків.

Український банківський ринок характеризується значною диверсифікацією за національною приналежністю інвесторів. В Україні працюють банки з капіталом економічно розвинутих країн, таких як Німеччина, Австрія, Польща, Франція, Туреччина, Швеція, США, Італія, Нідерланди, Угорщина та Греція. Особливу роль для українського ринку мають французькі інвестори, які контролюють два ключових банки — АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» та АТ «УКРСИББАНК», що входить до міжнародної групи BNP Paribas і зосереджує значну частину іпотечних кредитів. Німецькі інвестори володіють капіталом АТ «Дойче Банк ДБУ» та АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК», а турецькі інвестиції представлені в двох банках: АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» та АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК». Проте структура банківського ринку України залишається динамічною, і процеси злиттів та поглинань можуть суттєво змінити розподіл власності у майбутньому.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Світовий досвід контролю за входженням іноземного капіталу в банківський сектор та його вплив на рівень концентрації

В умовах глобалізації процес експансії іноземного банківського капіталу в Україну стає неминучим, що призводить до змін у структурі та стані банківського сектору.

Позитивний ефект від присутності іноземного капіталу полягає в підвищенні рівня інновацій та технологічного розвитку банків, а також у розширенні спектру і покращенні якості банківських продуктів і послуг для клієнтів. Під впливом іноземного капіталу зростає інтенсивність конкуренції в банківському секторі України, що, в свою чергу, змінює рівень концентрації на ринку. Це створює потребу в контролі за входженням і діяльністю іноземного капіталу. Для мінімізації його потенційно негативного впливу доцільно використовувати досвід країн, яким вдалося значно лібералізувати банківський ринок, не шкодячи при цьому національним банківським установам.

Рівень присутності нерезидентів у банківській системі залежить від режиму доступу іноземного капіталу на національний ринок. Ці режими мають різну градацію, починаючи від таких, що відповідають умовам для місцевих банківських установ, і враховують не тільки економічні потреби у іноземному капіталі, а й політичні фактори. Досвід показує, що обмеження щодо іноземних інвестицій є поширеним інструментом як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених країнах.

Більшість економічно розвинених країн застосовують обмеження на функціонування іноземного капіталу, що є пропорційними тим вимогам, які регулятори країни походження капіталу встановлюють для національних установ. У країнах, що розвиваються, використовується більш широкий спектр обмежень

щодо доступу іноземного капіталу до банківської системи, причому ці обмеження часто стосуються частки іноземного капіталу в загальних активах та капіталі банківської системи.

Принцип національного режиму, що регулює доступ іноземного капіталу до національної банківської системи, широко застосовується в багатьох країнах через обмеження частки іноземного капіталу в банківських установах.

Наприклад, у Бразилії центральний банк може обмежити доступ іноземних банків до національної банківської системи, якщо це загрожує стабільності платіжного балансу країни. Крім того, існують обов'язкові процедури контролю при відкритті філіалів іноземних банків, збільшенні частки іноземного капіталу в статутних капіталах бразильських фінансових установ та під час приватизації державних банків.

Ісландія, в свою чергу, встановила обмеження на прямі іноземні інвестиції в банки країни, обмеживши їх розмір до 25% від загального статутного капіталу всіх банківських структур у системі.

У Мексиці максимальна частка участі іноземного капіталу в банківській системі країни обмежена до 25%. Якщо цей ліміт перевищується, проводяться консультації для оцінки впливу таких банків на економіку країни, з можливістю перегляду та тимчасового обмеження участі іноземного капіталу. Крім того, дочірні фінансові структури, що контролюються нерезидентами, не можуть відкривати філіали, агентства або дочірні компанії за межами Мексики.

Другим важливим принципом доступу іноземного капіталу є принцип взаємності, який застосовується, зокрема, в Туреччині. В Туреччині для відкриття філіалу або дочірнього банку іноземними інвесторами необхідно отримати обов'язковий дозвіл. Для створення першої філії мінімальний розмір додаткового капіталу повинен становити 10 млн доларів США. Крім того, кількість філій іноземних банків обмежена п'ятьма: дві з них можуть бути в Стамбулі, а решта - по одній в інших містах.

Експансія іноземного капіталу на внутрішній ринок призводить до змін в національній економічній ситуації, оскільки великі іноземні банки можуть

надавати стратегічний пріоритет певним регіонам, зважаючи на географічні чи політико-культурні чинники. У таких умовах доступ іноземного капіталу до національної банківської системи регулюється через принцип консолідованого нагляду, що реалізується за допомогою заходів, розроблених Базельським комітетом.

Банківські системи розвинених країн активно розширюються на фінансові ринки країн, що розвиваються. Варто відзначити, що міжнародні банки контролюють близько 45% активів країн Центральної та Східної Європи, і їхня присутність має важливе значення для розвитку банківських систем цього регіону. Крім того, вона сприяє залученню інвестицій у економіку країн, що розвиваються, та впровадженню сучасних технологій і нових методів управління в місцеві банки [65, с. 321-322].

Присутність іноземного капіталу в банківському секторі кожної країни Центральної та Східної Європи має свої особливості. У Польщі процеси консолідації та інтеграції стали важливими через вплив іноземного капіталу в національну економіку. Банки, як головні гравці фінансового ринку, першими відчують на собі як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації. Враховуючи географічну близькість, зовнішньоекономічні відносини та менталітет, значну частку іноземного капіталу та економічне зростання, досвід Польщі в частині концентрації банківського сектору є важливим для аналізу і може бути корисним для розвитку української банківської системи.

Водночас, розглядаючи рівень інтернаціоналізації польських банків, важливо відзначити, що акцент було зроблено на внутрішню інтеграцію, оскільки масштаб експансії польських банків на зовнішні ринки залишається обмеженим.

Обмежений рівень зовнішньої інтернаціоналізації польських банків є природним результатом короткого періоду їх діяльності та відносно невеликих капіталів. Це обмежує їхню конкурентоспроможність порівняно з банками розвинених країн. У зв'язку з цим, процес розвитку польських банків орієнтувався на внутрішню інтеграцію. Вже з 1990 року іноземний капітал почав активно

вкладатися в польську банківську систему, поступово набуваючи в ній домінуючу позицію.

Отже, одним із основних завдань оздоровлення банківських систем країн Центральної та Східної Європи було підвищення концентрації банківського сектору через залучення капіталу потужних іноземних фінансових груп. Інвестори, які вкладали в економіки країн, що розвиваються, здебільшого походили з країн з високим рівнем конкуренції на своїх ринках.

Таким чином, фінансово-промислові групи орієнтуються на привабливі для них галузі країн Центральної та Східної Європи, зокрема на банківський сектор.

У загальному, світовий досвід показує, що для ефективного регулювання процесу зростання присутності іноземного капіталу в банківському секторі важливо чітко розуміти мотивацію їх входження.

Серед основних причин виділяються:

- прагнення захопити нові ринки та отримати високий прибуток;
- можливість використання потенціалу розвитку ринку роздрібних банківських послуг;
- бажання скористатися більш сприятливим регуляторним середовищем, де міжнародні стандарти банківського регулювання впроваджені не повністю, нагляд є порівняно слабким, а ліцензування ліберальним;
- прагнення до розширення бізнесу, що складно реалізувати в умовах сильної конкуренції та обмежених ресурсів на ринку материнської країни.

Протягом останнього десятиліття концентрація банківського капіталу стала важливою складовою процесу формування та розвитку національного банківського сектору.

Попри наміри деяких іноземних компаній залишити український ринок, не слід забувати, що в післякризовий період іноземні банки можуть відігравати ключову роль у процесі укрупнення банківського бізнесу в Україні. На сьогодні для українських банків, зокрема тих, що належать до третьої та четвертої групи, існують два основних варіанти для збереження конкурентоспроможності: або об'єднання з іншими банками, або продаж іноземним інвесторам. Ситуація

ускладнюється підвищенням вимог Національного банку України (НБУ) щодо мінімального розміру статутного капіталу [64, с.402-404].

Аналізуючи вплив іноземного капіталу на процеси консолідації в банківській системі України, важливим є вивчення останніх тенденцій у законодавчому регулюванні трансграничних злиттів і поглинань в українському банківському секторі. Варто зазначити, що під час світової фінансової кризи 2008 року проблеми фінансових установ з іноземним капіталом не призвели до ліквідації або продажу їх українських філій.

Навпаки, іноземні банки в перші місяці кризи були зацікавлені в збереженні і навіть посиленні своїх позицій на українському ринку, що підтверджують наступні факти:

- своєчасна рекапіталізація;
- відсутність банків з іноземним капіталом серед установ, в яких була введена тимчасова адміністрація;
- виконання вимог НБУ, включаючи резервування за активними операціями, попри значні збитки, спричинені зростанням неповернень за кредитами.

З 2009 року з України вийшло 17 банків з іноземним капіталом. Європейські банки не лише продавали свої активи, а й скорочували або закривали ризиковані ринкові позиції.

Причинами їх виходу стали уповільнення економічного зростання в Україні, негативний вплив тіньової економіки та політичні ризики, а також нові інвестиційні можливості в інших регіонах світу.

Вплив іноземного капіталу на концентрацію в банківському секторі України має неоднозначний характер і потребує розгляду як позитивних, так і негативних наслідків.

Позитивний вплив іноземного капіталу на консолідаційні процеси в банківській системі України проявляється в таких аспектах:

- залучення додаткових іноземних інвестицій в економіку країни;

- придбання фінансово нестабільних вітчизняних банків, що сприяє поліпшенню загального стану банківської системи;
- посилення конкуренції на ринку банківських послуг;
- прискорення інтеграції України у світову економіку, зокрема у фінансові системи розвинутих країн.

Водночас значна участь іноземних компаній та банків у процесі консолідації вітчизняного банківського капіталу може мати й низку негативних наслідків:

- надмірна конкуренція, яку створюють іноземні банки, ускладнює збереження позицій вітчизняними банками на ринку банківських послуг;
- прихід іноземного власника часто спричиняє значні зміни в стратегії ведення бізнесу в придбаному банку;
- ускладнення контролю та моніторингу процесів злиття та поглинання банків за участю іноземних інвесторів;
- встановлення іноземного контролю над банківською системою України через власників вітчизняних банків.

Отже, іноземний капітал має значний вплив на активізацію процесів концентрації банківського капіталу в Україні. Незважаючи на зміну ролі іноземних учасників у цих процесах (іноземний власник може бути як покупцем, так і продавцем банку), іноземні компанії залишаються основними гравцями на ринку злиттів і поглинань банків в Україні завдяки своїм більшим фінансовим можливостям та досвіду в проведенні таких процесів.

Загалом, іноземний капітал сприяє розвитку та зміцненню банківської системи України, хоча негативні наслідки впливу іноземних компаній на консолідаційні процеси можна мінімізувати за допомогою належного державного регулювання та контролю.

Поліпшення системи державного регулювання та контролю за консолідаційними процесами в банківському секторі України повинно включати розробку ефективної системи моніторингу та оцінки угод злиття і поглинання банків, особливо за участю іноземних компаній та банків.

3.2. Шляхи вирішення проблем, пов'язаних з високим рівнем присутності іноземного капіталу в банківській системі України

Збільшення обсягу та частки іноземних інвестицій у банківській системі України є природним процесом, зумовленим глобалізацією економіки, вступом України до Світової організації торгівлі в травні 2008 року та початком реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підписаної в червні 2014 року. Протягом останніх років Національний банк України оцінює рівень присутності іноземного капіталу в банківській системі за допомогою частки сплаченого статутного капіталу банків з іноземним капіталом у загальній сумі статутного капіталу всієї банківської системи.

Присутність іноземного капіталу у банківській системі України має двоякий вплив на її діяльність. З одного боку, залучення іноземних банків на український ринок:

- забезпечує приток значних сум іноземної валюти через інвестиції та кредитування дочірніх банків материнськими структурами;
- сприяє розширенню фінансової бази для економічного розвитку, збільшуючи пропозицію кредитних ресурсів завдяки дешевим зарубіжним позикам та тривалим термінам фінансування;
- підвищує ліквідність внутрішнього фінансового ринку;
- покращує платіжний баланс країни;
- збільшує рівень капіталізації банківської системи через залучення додаткового іноземного капіталу;
- стимулює ефективну конкуренцію на ринку банківських послуг та розширює спектр високоякісних банківських продуктів, впроваджуючи сучасні інформаційні технології;
- підвищує якість обслуговування клієнтів, сприяє впровадженню передових практик ризик-менеджменту та розвитку нової банківської інфраструктури (відділення, кол-центри, центри самообслуговування тощо);

- призводить до загального оздоровлення банківської системи та підвищення ефективності її функціонування;
- сприяє покращенню міжнародного рейтингу країни.

З іншого боку, участь іноземного капіталу в банківській системі може спричинити низку негативних наслідків:

- відтік іноземного капіталу у разі виникнення несприятливих умов для його діяльності в Україні;
- прояви монополізації ринку новими великими гравцями;
- витіснення українських банків з ринку або їхнє обмеження в прибуткових сегментах, таких як споживче кредитування та кредитування великих корпоративних клієнтів, із переміщенням у більш ризиковані сегменти, де працюють позичальники, які можуть не відповідати вимогам іноземних банків;
- надання кредитів банками з іноземним капіталом клієнтам, які для них більш вигідні, зокрема роздрібним, на шкоду корпоративним клієнтам і важливим для економіки галузям реального сектора, таким як машинобудування, сільське господарство, хімічна промисловість, металургія та транспортна інфраструктура.

У вітчизняному науковому середовищі серед загроз для безпеки банківської системи України з боку зовнішнього середовища М. Єромшенко та Р. Корнилюк виокремлюють ризик денаціоналізації банківської системи. Вони вважають, що Україні, як і іншим країнам-членам Світової організації торгівлі, варто ввести певні обмеження на доступ іноземного капіталу в банківський сектор. О.І. Барановський додає, що фінансовій безпеці України в банківській сфері загрожує, зокрема, відсутність чіткої правової регламентації обмежень для іноземного капіталу на національному ринку.

Ці фактори обумовлюють потребу в ретельному аналізі різних аспектів і наслідків активної присутності банків з іноземним капіталом в Україні.

Питання оптимального рівня присутності іноземних інвестицій у банківській системі країни досі залишається відкритим і є предметом дискусій.

Найбільші за розміром сплаченого статутного капіталу інвестори в банківську систему України - це банки з Росії (33 %), Італії (7 %), Кіпру (3 %), Австрії (2 %), Угорщини (2 %), Франції (2 %) та Греції (2 %). Водночас інвестиції з таких країн, як Польща, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Туреччина, США, Бельгія та Люксембург, є незначними і не перевищують 1 % від загального статутного капіталу банківської системи України для кожної з цих країн. Серед провідних інвесторів також можна відзначити Європейський банк реконструкції та розвитку, який володіє 30 % статутного капіталу «Райффайзен банк Аваль» та 40 % «Укрсиббанк», що в сумі дає йому частку в статутному капіталі банківської системи України на рівні 1,5 %.

Довіра до української банківської системи в цілому, через низку об'єктивних і суб'єктивних факторів, останнім часом перебуває на досить низькому рівні. У той же час, довіра до банків з іноземним капіталом традиційно вища. Наприклад, за рейтингом довіри, складеним провідною інвестиційною компанією «Dragon Capital», серед 20 найбільш надійних банків 14 належать до іноземних банківських груп, тоді як лише 6 банків мають українське походження: державні «Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Укргазбанк» та приватні «Міжнародний інвестиційний банк», ПУМБ і «Мегабанк».

Протягом 9 місяців 2023 року банки іноземних груп збільшили обсяг залучених коштів юридичних осіб у національній валюті на 1,8 млрд грн (до 106,3 млрд грн), однак обсяг коштів у іноземній валюті зменшився на 45 млн дол. США (до 1687 млн дол. США). З іншого боку, банки з українським капіталом збільшили залучені кошти юридичних осіб як у гривні - на 3,2 млрд грн (до 67,8 млрд грн), так і в іноземній валюті - на 689 млн дол. США (до 2972 млн дол. США). Таким чином, загалом за 9 місяців 2023 року кошти юридичних осіб в банківській системі України зросли як у національній валюті, так і у валюті.

Протягом 9 місяців 2023 року банки іноземних банківських груп збільшили обсяг залучених коштів фізичних осіб у національній валюті на 3,9 млрд грн (до 48,3 млрд грн), але водночас зафіксували відплив валютних вкладів населення на 110 млн дол. США (до 2441 млн дол. США). У свою чергу, банки з українським

капіталом показали зростання коштів фізичних осіб як у гривні - на 1,5 млрд грн (до 155,9 млрд грн), так і в іноземній валюті - на 130 млн дол. США (до 6413 млн дол. США). Таким чином, в цілому по банківській системі України протягом 9 місяців 2023 року залучені кошти фізичних осіб зросли переважно в гривні (на 5,3 млрд грн), а валютні депозити збільшилися лише на 20 млн дол. США. При цьому більш високий рівень довіри населення до банків іноземних груп забезпечує їм більший обсяг залучених депозитів у гривні.

Дані показують наступне:

- Станом на 01.10.2023 року частка іноземного капіталу в статутному фонді банківської системи становить 56 %, що перевищує порогове значення 40 %, визначене "Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України", затвердженими Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, і вказує на небезпечний рівень.

- Збитковість банків іноземних банківських груп у 2023 році призвела до збитковості всієї банківської системи (за 9 місяців 2023 року з 11627 млн грн загального збитку 10972 млн грн, або 94 %, припадає на банки іноземних груп).

- Банки іноземних банківських груп володіють 47 % власного капіталу, 34 % активів та 32 % зобов'язань банківської системи, 36 % кредитного портфеля юридичних осіб та 54 % кредитного портфеля фізичних осіб, 37 % залучених коштів юридичних осіб і 26 % вкладів населення, що забезпечує їм домінуюче становище в кредитуванні населення та значну частку в інших сегментах ринку (кредитування юридичних осіб, залучення коштів підприємств та вкладів фізичних осіб).

- Рівень доларизації кредитів в банках іноземних банківських груп (57 %) є вищим, ніж у банках з українським капіталом (42 %). Однак рівень доларизації депозитів у банках іноземних груп (41 %) нижчий, ніж у банках з капіталом українського походження (52 %). Це пояснюється тим, що банки іноземних груп активно працюють з позичальниками, які займаються експортно-імпортними операціями, що сприяє більшому обсягу кредитування в іноземній валюті. Водночас, завдяки доступу до дешевих валютних ресурсів від материнських

банків, ці банки не зацікавлені у нарощуванні валютних депозитів клієнтів, що пояснює менший рівень доларизації депозитів порівняно з банками з українським капіталом.

Проблему зростання частки банків іноземних банківських груп на фоні зменшення частки банків з капіталом українського походження в українській банківській системі слід вирішувати через збільшення абсолютної суми та частки статутного капіталу банків з українським капіталом. Для досягнення цієї мети необхідно реалізувати наступні заходи:

На рівні Національного банку України:

- прискорити діючий графік рекапіталізації банків;
- запровадити норматив максимального розміру статутного капіталу для банків з іноземним капіталом, що має розраховуватись щомісячно для кожної країни інвестування окремо, на рівні 30 % статутного капіталу банківської системи, з подальшим поступовим зниженням до 10 % у разі продажу або виходу з ринку банків з російським капіталом.

На рівні Верховної Ради України:

- введення податкових канікул для банків (звільнення від сплати податку на прибуток), при цьому умовою є спрямування розрахованої суми податку на прибуток до статутного капіталу банків.

На рівні Кабінету Міністрів України:

- продаж до 20 % статутного капіталу державних банків не зовнішнім, а внутрішнім інвесторам, що може забезпечити додаткові надходження до бюджету на суму до 16 млрд грн, водночас зберігаючи цю частку в руках резидентів.

Завдяки реалізації цих заходів планується досягти паритетного рівня присутності в українській банківській системі банків з українським капіталом та банків іноземних банківських груп у короткостроковій перспективі, а в середньостроковій - знизити частку іноземних банківських груп до безпечного рівня в 40 %.

Проблему хронічної збитковості окремих банків іноземних банківських груп, яка спричиняє загальну збитковість банківської системи України, необхідно вирішувати шляхом відновлення довіри до банківської системи серед вкладників та збільшення банківських пасивів, що створить основу для активізації кредитування. Для цього слід вжити такі заходи:

На рівні Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України:

- збільшення мінімальної суми гарантування вкладів фізичних осіб з 200 тис. грн до 500 тис. грн.

На рівні Верховної Ради України:

- відмова від державного гарантування валютних депозитів через внесення відповідних змін до чинного Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», при цьому це обмеження має стосуватися лише нових валютних вкладів.

Загалом ці заходи сприятимуть зростанню ресурсної бази українських банків в національній валюті, що дозволить активізувати кредитування в національній валюті, призведе до збільшення процентних доходів банків і допоможе хронічно збитковим банкам іноземних банківських груп вийти на беззбитковий рівень.

Проблема зменшення вартості іноземних інвестицій у банківську систему має бути вирішена шляхом забезпечення стабільності курсу гривні в середньостроковій перспективі. Це дозволить зберегти присутність на українському банківському ринку банків іноземних банківських груп, які вже функціонують у країні.

Для досягнення цієї мети необхідно реалізувати такі заходи:

На рівні Національного банку України пропонуються такі заходи:

- скорочення терміну повернення валютної виручки підприємств-експортерів: на першому етапі - з 120 до 60 днів, а надалі - до 30 днів, із посиленням штрафних санкцій за несвоєчасне надходження валюти в Україну;
- заборона валютного кредитування для юридичних осіб;

- відновлення практики диференційованого резервування залучених коштів для гривні та іноземної валюти, зокрема встановлення підвищених норм резервування для іноземної валюти на рівні від 15 %;
- накопичення міжнародних резервів відповідно до прогнозу НБУ на кінець 2018 року;
- поступове зниження облікової ставки;
- скасування адміністративних заходів, запроваджених для стримування тиску на гривню, насамперед двовідсоткового збору до Пенсійного фонду з фізичних осіб, які купують валюту;
- стимулювання своєчасного повернення валютних коштів підприємств-експортерів, зокрема через механізм автоматичного відшкодування ПДВ (на рівні Кабінету Міністрів України) та поетапне зниження норм обов'язкового продажу валютної виручки на рівні Національного банку України: на першому етапі - з 65 % до 50 %, на другому - з 50 % до 25 %, на третьому - до повного скасування (0 %).

Проблему надмірної доларизації кредитів і депозитів у банках іноземних банківських груп необхідно вирішувати шляхом запровадження Національним банком України регулювання валютної структури балансів усіх українських банків за допомогою додаткових економічних нормативів, зокрема:

- запровадження нормативу максимального обсягу валютних кредитів у структурі кредитного портфеля банків, який розраховуватиметься щомісячно для кожного банку окремо та не перевищуватиме 50 % від загальної суми наданих кредитів на звітну дату;
- введення нормативу максимального обсягу валютних зобов'язань у структурі залучених коштів, який також розраховуватиметься щомісячно для кожного банку окремо та не перевищуватиме 50 % від загального обсягу залучених банком коштів на звітну дату.

Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню стабільності банківської системи, зменшенню впливу валютного ризику та мінімізації збитків банків, пов'язаних із переоцінкою валютних курсів.

3.3. Напрями вдосконалення національної системи регулювання діяльності іноземних банків

Аналіз чинної моделі регулювання діяльності іноземних банків в Україні та численних рекомендацій дослідників щодо шляхів її вдосконалення виявив значні суперечності й невідповідності. Зокрема, ефективність більшості запропонованих заходів протекціоністського спрямування викликає сумніви в умовах реальної відкритості української економіки до глобалізаційних процесів. Серед регулятивних заходів, які науковці рекомендують впроваджувати для функціонування досить відкритої банківської системи України, можна виокремити такі:

- встановлення ліміту на частку іноземного капіталу в банківській системі України;
- обмеження присутності іноземного державного капіталу;
- запровадження обмежень на приплив іноземного капіталу залежно від міжнародного рейтингу інвестора або країни його походження, включаючи заборону для банків з офшорних зон;
- квотування обсягів банківських інвестицій, що надходять із однієї країни;
- забезпечення підтримки вітчизняних банків;
- стимулювання розвитку банків із державним капіталом і збільшення їхньої частки в банківській системі через механізм докапіталізації;
- зобов'язання іноземних банків надавати пільгові кредити підприємствам агропромислового комплексу, високотехнологічного сектора економіки, а також малого й середнього бізнесу;
- посилення вимог до обов'язкового нормативу максимального розміру кредиту, виданого одному інсайдеру, для банків із іноземним капіталом [70, с. 67].

Для забезпечення фінансової безпеки держави в умовах зростання частки іноземного капіталу в банківській системі України пропонується реалізувати комплекс заходів, які для зручності можна розділити на три основні категорії: макроекономічні, організаційні та операційні.

До макроекономічних заходів регулювання діяльності іноземних банків належать усі інструменти державної економічної політики, спрямовані на досягнення стратегічних цілей, таких як забезпечення зайнятості, цінова стабільність і економічне зростання. Ці заходи мають значний, хоча і непрямий, вплив на функціонування іноземних банків в Україні. Наприклад, удосконалення монетарного режиму, що передбачає запровадження гнучкого валютного курсу та посилення ролі процентної ставки в регулюванні, може зменшити ризики різкого припливу або відтоку іноземного банківського капіталу спекулятивного характеру. Також стійкість розвитку банківської системи України (БСУ) може бути досягнута завдяки рестрикційній грошово-кредитній політиці, заходам з детінізації економіки та розвитку ринку цінних паперів.

Фіскальна політика та її узгодженість із монетарною, а також антимонопольне регулювання відіграють важливу роль у створенні сприятливих умов для діяльності іноземних банків. Використовуючи ці інструменти, держава може впливати на обсяги притоку іноземного банківського капіталу.

Особливістю макроекономічних методів є їхня менша спрямованість на вирішення специфічних потреб банківської системи. Їх складно адаптувати виключно для регулювання іноземного капіталу. Проте, якщо ці заходи відповідають загальним цілям економічного розвитку, їх доцільно враховувати в процесі банківського регулювання.

Організаційні заходи спрямовані на цілеспрямоване регулювання діяльності іноземних банків і банківської системи України (БСУ) загалом. Серед ключових пріоритетів можна виділити створення системи транскордонного консолідованого нагляду, вдосконалення методів оцінки системних і індивідуальних банківських ризиків, підвищення рівня прозорості, гармонізацію банківської нормативно-

правової бази з європейським законодавством та міжнародними стандартами, а також розвиток корпоративного управління в банківських установах.

Одним із ключових завдань для забезпечення якісної оцінки ризиків, пов'язаних із діяльністю іноземних банків в Україні, є впровадження системи транскордонного консолідованого нагляду.

Пропонується розширити повноваження Національного банку України (НБУ) у цій сфері шляхом законодавчого закріплення таких можливостей:

1. отримання необхідної інформації про зарубіжних інвесторів та пов'язаних осіб від регуляторних і наглядових органів країн базування капіталу;
2. проведення оцінки впливу кожного учасника транснаціонального холдингу на стабільність функціонування банку;
3. запровадження вимог до транснаціональних холдингових компаній, що включають дочірні іноземні банки в Україні, щодо дотримання високих стандартів внутрішнього контролю, управління ризиками та корпоративного управління;
4. застосування примусових заходів до транснаціональних банків у разі порушення ними банківського законодавства.

Проблема визначення кінцевих власників і країн базування іноземних банків, які діють в Україні, потребує негайного вирішення. Складність та розпорошеність акціонерної структури міжнародних фінансових груп створює значні труднощі у встановленні національної належності іноземних банків.

Корпоративна структура транснаціональних холдингів нерідко настільки заплутана, що важко визначити місцезнаходження їхніх центрів прийняття стратегічних рішень. Попри це, доцільно не обмежуватись аналізом лише прямих власників, які зазвичай є номінальними посередниками, а проводити моніторинг усього ланцюга опосередкованих акціонерів, що контролюють значну частину транснаціонального холдингу.

Банківським регуляторам важливо усвідомлювати, що дочірня структура, яка є важливою для транснаціонального холдингу, може не бути такою значною для України. І навпаки, іноземний банк, що є частиною провідної міжнародної

банківської групи, може мати істотне значення на вітчизняному ринку, навіть якщо його роль у межах групи є обмеженою. Запропонована індексна модель впливу дозволить чіткіше оцінити, які фактори визначають силу та характер впливу іноземного банку на банківську систему України.

Регулярна оцінка ризиків та переваг іноземного капіталу, як для банківської системи в цілому, так і для окремих іноземних установ, допоможе вдосконалити механізми регулювання з урахуванням національних інтересів. Розуміння загроз і вигод від допуску різних типів іноземних банків на ринок сприятиме формуванню належних бар'єрів проти спекулятивного банківського капіталу та стимулюванню приходу надійних транснаціональних банків. У цьому контексті необхідно вжити заходів для обмеження проникнення банків з офшорних юрисдикцій або низьким міжнародним кредитним рейтингом, а також запровадити суворі вимоги до професійної кваліфікації менеджерів-нерезидентів.

Зменшення технічної складності проходження дозвільних процедур слід компенсувати посиленням моніторингу їх подальшого виконання, зокрема, фіксуванням змін у структурі власності та фінансовому становищі засновників іноземних банків.

Іншим методом покращення регулювання іноземних банків є *стимулювання розвитку прозорості*, зокрема шляхом підвищення вимог до публічної інформації про фінансовий стан, власників та структуру управління банків. Інформаційна прозорість повинна включати в себе своєчасне, регулярне і повне оприлюднення квартальної фінансової звітності, а також змін у складі правління чи акціонерній структурі банку через офіційні засоби масової інформації. Однак варто врахувати, що на сьогодні основним джерелом інформації про банки є їхні корпоративні сайти. Тому рекомендується, щоб НБУ розробив комплекс регуляторних вимог, що визначають обов'язковий зміст і граничні норми подачі фінансової інформації на офіційних сайтах банків. Впровадження заходів для підвищення прозорості допоможе клієнтам і партнерам банків здійснювати більш точну оцінку ризиків, а також сприятиме зміцненню довіри як до вітчизняних, так і до іноземних банків.

Гармонізація банківської нормативно-правової бази України з європейським законодавством та міжнародними стандартами є ключовим елементом для створення ефективної системи регулювання іноземних банків. Це дозволить забезпечити високий рівень нагляду, підвищити привабливість для міжнародних інвесторів, зменшити суверенні ризики і залучити інвестиційні ресурси до України через транснаціональні фінансові та банківські холдинги. Основними кроками є впровадження основних Базельських принципів, перехід банків на повний облік за Міжнародними стандартами фінансової звітності, а також узгодження законодавства України з основними банківськими директивами ЄС.

Розвиток корпоративного управління в банках України зміцнить національну систему регулювання іноземними банками, оскільки обидва напрямки мають спільні цілі. Серед таких цілей – запобігання надмірному інсайдерському кредитуванню, яке є проявом морального ризику та агентської проблеми, вдосконалення системи розкриття фінансової інформації та оцінки ризиків, що сприяють ефективній реалізації прав усіх стейкхолдерів банку. Для покращення корпоративного управління в Україні необхідно здійснити низку важливих кроків, таких як створення національного інституту незалежних членів наглядової ради банків, підвищення вимог до незалежних директорів, зміцнення співпраці з внутрішнім аудитом, запровадження прозорих і ефективних систем матеріального винагородження для членів наглядової ради, а також створення умов для активної участі міноритарних акціонерів у корпоративному управлінні.

Група операційних заходів регулювання іноземних банків, на відміну від організаційних, орієнтована на виконання конкретних функцій банками, а не на загальну діяльність банківської установи. Удосконалення регулювання іноземних банків слід здійснювати на етапах формування та розподілу банківських ресурсів, а також в сферах розрахунково-касових та валютних операцій.

Оптимізація формування ресурсів іноземними банками повинна здійснюватися за такими напрямками:

1. розвиток внутрішнього ринку банківських ресурсів через виведення вітчизняного капіталу з тіньової економіки;

2. усунення диспропорцій у структурі банківських ресурсів, зокрема шляхом збільшення частки довгострокових депозитів в національній валюті;

3. розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб через диверсифікацію джерел накопичення ресурсів фонду, надання додаткових повноважень для реорганізації та ліквідації банків, а також застосування диференційованих ставок сплати внесків, заснованих на оцінці ризиків діяльності кожного банку.

Досягнення цих цілей допоможе знизити залежність національної економіки України від зовнішнього боргового фінансування через транснаціональні банки. Іноземні банки відіграють ключову роль у відновленні довіри вкладників до банківської системи України після кризи, оскільки вони мають кращі можливості для залучення коштів фізичних осіб завдяки вищим рівням лояльності клієнтів порівняно з українськими банками, а також завдяки високій фінансовій стійкості.

Операційне регулювання іноземних банків на етапі розміщення ресурсів варто розвивати за такими напрямками:

- Сприяння кредитному фінансуванню реального сектора економіки України без використання прямих адміністративних важелів впливу.

- Створення ефективного механізму іпотечного кредитування з одночасним посиленням вимог до банківської оцінки ризиків у цій важливій соціальній сфері.

- Запровадження ефективного юридичного механізму захисту прав кредиторів за умови повного виконання зобов'язань перед позичальниками, особливо в частині повного інформування клієнтів про умови кредитного договору. Це підтверджується дослідженнями Марії Мауер, які показали, що в країнах з низьким рівнем захисту прав кредиторів присутність іноземних банків часто призводить до кредитних криз. Водночас, якщо рівень захисту прав кредиторів адекватний, більше підприємств отримують позитивні результати від приходу іноземних банків.

Іноземні банки, завдяки значній частці в кредитних операціях та високому рівню зовнішньої фінансової підтримки, відіграють ключову роль у відновленні обсягів кредитування до кризового рівня та залученні іноземних інвестицій. Тому регулювання їхніх кредитних і інвестиційних операцій має здійснюватися на рівних, недискримінаційних умовах порівняно з вітчизняними банками.

Висновки до розділу 3.

Світовий досвід показує, що для ефективного регулювання процесу зростання присутності іноземного капіталу в банківському секторі важливо чітко розуміти мотиви їхнього входження, серед яких можна виокремити:

- прагнення захопити нові ринки та отримати високий прибуток;
- можливість використання потенціалу для розвитку ринку роздрібних банківських послуг;
- використання більш сприятливого регуляторного середовища через неповне впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання, слабший нагляд і ліберальне ліцензування;
- прагнення розширити бізнес у регіонах, де важко реалізувати це через високу конкуренцію та обмеженість ресурсів у материнській країні.

Позитивний вплив іноземного капіталу на процеси консолідації в банківській системі України виявляється через:

- залучення додаткових іноземних інвестицій в економіку країни;
- придбання «нездорових» вітчизняних банків, що покращує загальний стан банківської системи;
- підвищення рівня конкуренції на ринку банківських послуг;
- прискорення інтеграції України у світову економіку, зокрема у фінансові системи найбільш розвинутих країн.

Проте значна участь іноземних компаній і банків у процесі консолідації вітчизняного банківського капіталу також має ряд негативних наслідків:

- надмірна конкуренція з боку іноземних банків, що ускладнює збереження позицій вітчизняними банками на ринку банківських послуг;
- прихід іноземного власника часто призводить до кардинальних змін у підході до ведення бізнесу в придбаному банку;
- ускладнення контролю та моніторингу угод зі злиття та поглинання банків за участю іноземних учасників;
- встановлення контролю над банківською системою України іноземними власниками вітчизняних банків.

На нашу думку, для вирішення виявлених стратегічних проблем регулювання іноземного капіталу в банківській системі України необхідно розпочати з централізованого та громадського контролю за дотриманням регуляторами таких принципів:

- принцип найвищого пріоритету національних інтересів;
- принцип системності, що передбачає узгодженість стратегічних цілей і їх відповідність загальноекономічному курсу держави;
- принцип обачності, який полягає у постійному моніторингу та прогнозуванні іноземного впливу;
- принцип реальності виконання стратегічних програм.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Присутність значних обсягів іноземного капіталу в економіці будь-якої країни свідчить про макроекономічну стабільність і високий рівень довіри інвесторів до її законодавчих, виконавчих та судових органів. Однак важливіше в цьому контексті є рівень політичної стабільності та незалежності країни, а не рівень розвитку її демократії.

Обмеження на присутність іноземного капіталу в банківській системі є неефективними як з економічної, так і з політичної точки зору. Водночас, навіть при їх наявності, необхідно забезпечити реальні можливості для конкуренції між вітчизняними банками та іноземними фінансовими установами. Однак слід враховувати, що основною метою іноземних інвесторів є не підвищення добробуту населення країни-реципієнта, а максимізація прибутку для власників та акціонерів. Тому результати діяльності таких установ можуть бути неоднозначними.

До позитивних наслідків притоку іноземного капіталу можна віднести:

- значне збільшення обсягів інвестицій в національну економіку, як в банківський сектор, так і в реальний сектор економіки;
- здешевлення вартості кредитних ресурсів;
- розвиток банківської системи через впровадження нових технологій, розширення спектра послуг і посилення конкуренції.

Проте приплив значного обсягу іноземного капіталу має й негативні наслідки:

- залежність від зовнішніх економічних потрясінь та фінансового стану окремих транснаціональних компаній;
- тиск на вітчизняні банки, втрата найбільш привабливих клієнтів і ринків, а також зниження якості їхніх кредитних портфелів;
- ускладнення банківського нагляду;
- підвищення ймовірності відтоку вітчизняного капіталу за кордон.

Загалом, з 2015 року спостерігається значне зменшення кількості банків, особливо державних, через низку факторів. До цього призвели економічна криза, втрати активів у зонах конфлікту та політика Національного банку України, спрямована на посилення нагляду за банківською діяльністю. Найбільше скорочення кількості банків відбулося між 2015 і 2018 роками, коли кількість установ зменшилася майже вдвічі. З того часу кількість банків поступово скорочується. Найбільше зменшення було зафіксовано в 2016 році - на 46 банків. Надалі щороку їх кількість зменшувалася на 2-4 банки.

Після повного введення в дію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що сприяло політичній асоціації та глибшій економічній інтеграції, число іноземних банків в Україні збільшилося з 17 у 2017 році до 23 у 2019 році, а на 1 січня 2024 року налічується 19 таких банків. Що стосується банків з частковим іноземним капіталом, їх кількість з 2014 року знижувалася на 1-2 одиниці щорічно, проте у 2019 році показник повернувся до попереднього рівня. На 1 січня 2024 року в Україні працює 27 таких банків.

Європейський досвід реформування банківської галузі став важливим стимулом для зміцнення та капіталізації банківської системи України після фінансових потрясінь 2014-2015 років. Така реорганізація зробила її більш стійкою до економічних викликів, пов'язаних з конфліктом з Росією. До 2023 року діючі банки демонстрували позитивні фінансові результати, високу ліквідність та надійність. Політика Національного банку України, прийнята під час конфлікту, виявилася корисною для фінансового сектору.

Станом на 1 січня 2023 року частка іноземних інвестицій у банківському секторі України становила 43%, що перевищує встановлений у «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» поріг у 40%, що вказує на потенційну небезпеку для банківської системи держави.

В Україні наразі працюють 5053 відділення банків, з яких 893 належать до іноземних банківських груп, що становить майже 17,7% від загальної кількості. Для більш точного відображення статистики по банківській системі України ми вирішили не враховувати відділення Ощадбанку та Приватбанку, оскільки ці два

банки складають понад 45% від усіх відділень, що спотворює середнє значення по системі. Якщо не включати ці два банки, частка іноземних банків за кількістю відділень збільшується до 32,6%.

Тенденція щодо кількості відділень є обернено пропорційною до числа банківських установ. З 2015 по 2023 роки частка іноземних банків за кількістю установ зростає з 14,5% до 30,2%, а частка відділень зменшилася з 46,2% до 32,6%. Цю тенденцію можна пояснити політикою оптимізації витрат, що призводить до зменшення кількості структурних підрозділів банківських установ.

Світовий досвід показує, що для ефективного регулювання зростання присутності іноземного капіталу в банківському секторі необхідно чітко розуміти основні мотиви їх входження, серед яких можна виділити:

- прагнення захопити нові ринки та отримати високий прибуток;
- використання потенціалу для розвитку ринку роздрібних банківських послуг;
- прагнення скористатися більш сприятливим регуляторним середовищем через неповне впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання, слабший нагляд і ліберальніші умови ліцензування;
- бажання розширити бізнес, яке складно здійснити в країні-матері через високу конкуренцію та обмежені ресурси.

Позитивний вплив іноземного капіталу на процеси консолідації в банківській системі України проявляється в таких аспектах:

- залучення додаткових іноземних інвестицій в українську економіку;
- придбання «нездорових» вітчизняних банків, що сприяє покращенню загального стану банківської системи;
- підвищення рівня конкуренції на ринку банківських послуг;
- прискорення інтеграції України в глобальну економіку, зокрема у фінансові системи провідних країн світу.

Водночас значна роль іноземних компаній і банків у консолідації вітчизняного банківського капіталу призводить до ряду негативних наслідків:

- надмірна конкуренція з боку іноземних банків ускладнює вітчизняним установам утримання своїх позицій на ринку банківських послуг;
- прихід іноземного власника часто кардинально змінює підхід до ведення бізнесу в придбаному банку;
- виникають труднощі в контролі та моніторингу угод злиття та поглинання банків за участю іноземних учасників;
- відбувається встановлення контролю над банківською системою України іноземними власниками вітчизняних банків.

На нашу думку, вирішення стратегічних проблем регулювання іноземного капіталу в банківській системі України має розпочинатися з централізованого і громадського контролю за дотриманням регуляторами таких основних принципів:

1. пріоритет національних інтересів;
2. системність, що передбачає узгодженість стратегічних цілей і їх відповідність загальному економічному курсу держави;
3. обачність, що вимагає постійного моніторингу та прогнозування іноземного впливу;
4. реалістичність виконання стратегічних програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України із змінами і доповненнями від 15 травня 2017 р.
URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к96-вр>.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України зі змінами і доповненнями від 07.12.2000 р. №2121-III. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>
3. Господарський кодекс України із змінами та доповненнями від 2003 р. № 436-15. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Про банки і банківську діяльність : Закон України зі змінами і доповненнями від 07.12.2000 р. №2121-III. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>
5. Про інвестиційну діяльність : Закон України зі змінами і доповненнями від 18.09.1991р. № 1560-XII. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12&print=1>
6. Про іпотеку : Закон України зі змінами і доповненнями від 05.06.2003р. № 898-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=898-15>
7. Про Національний банк України : Закон України зі змінами і доповненнями від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>
8. Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків : Закон України зі змінами і доповненнями від 23.03.2017 р. № 1985-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1985-19>
9. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : методичні рекомендації, схвалені Правління Національного банку України зі змінами і доповненнями від 02.08.2004 № 361. URL : http://uazakon.com/documents/date_1i/pg_imchsx/index.htm.
10. Положення про особливості реорганізації банку за рішенням його власників : постанова Правління НБУ зі змінами і доповненнями : прийнята

27.06.2008 року № 189 / Національний банк України. Офіційний текст. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0845-08>.

11.Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ зі змінами і доповненнями від 30.06.2016 № 351. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>

12.Про затвердження інструкції про порядок регулювання банківської діяльності в Україні : Постанова НБУ зі змінами і доповненнями від 28.08.2001 № 368. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01>

13.Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року : Постанова Правління НБУ зі змінами і доповненнями від 18.06.2015 №391. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>

14.Про затвердження Положення про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні : Постанова Правління НБУ зі змінами і доповненнями від 11.12.2014 №806. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14>

15. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція, затверджена постановою Правління НБУ зі змінами і доповненнями від 28.08.2001 № 368. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

16.Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України : Постанова Верховної Ради України зі змінами і доповненнями №259 від 30.04.2009. URL : www.rada.gov.ua.

17. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ зі змінами і доповненнями URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0315500-09>

18. Про активізацію кредитування в Україні: Рішення Ради НБУ зі змінами і доповненнями від 13.12.2017 № 59-рд URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr059500-17>

19. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими

операціями: Затверджено Постановою правління Національного банку України зі змінами і доповненнями від 25.01.2012 р. № 23 URL : <http://zakon5.rada.gov.ua>

20. Александрова М. М., Маслова С. О. Гроші. Фінанси. Кредит : навч. посібник. 2-е вид. К. : ЦУЛ, 2015. С. 110-136.

21. Банківський менеджмент: питання теорії та практики : монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак, О.М. Пожар та ін. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 152 с.

22. Павлишин О.П., Ричаківська В.І. Банківські операції. Практикум : Навч.-метод.посібник. К.: Алерта, 2005. 158 с.

23. Коцовська Р.Р., Павлишин О.П., Хміль Л.М. Банківські операції : Навч.посібник. К.: УБС НБУ: Знання, 2010. 390 с.

24. Васюренко О. В. Банківський менеджмент. К. : Академія, 2001. 320 с.

25. Дзюблюк О. В. Банківські операції. К. : ТНЕУ 2009. 694 с.

26. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посіб. 4-те вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2004. 324 с.

27. Васюренко О. В., Федосік І. М. Ресурсний потенціал комерційного банку : Банківська справа. 2002. № 1. С. 58–64.

28. Волошин І. Оптимальне управління роздрібним кредитуванням банку // Вісник Національного банку України. 2015. №5. С. 22-27.

29. Воробець Л.В. Поняття банківського кредиту та кредитних операцій банку // Право України. 2002. № 12. С. 62-65.

30. Воробйова О. І. Основи формування і використання кредитно-інвестиційного потенціалу банків України // Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 20. С. 3–54.

31. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник /за ред. А. М. Герасимовича. К. : КНЕУ, 2003. 599 с.

32. Герасимович А. М. Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу банку // Вісник КЕФ К ЕУ ім. В. Гетьмана. 2011. № 1. С. 17-26.

33. Грабар І. Кредитні операції: поняття, види й юридичні підстави їх здійснення // Фінансове право. 2015. № 4. С. 64-68.

34. Дзюблюк О. Актуальні проблеми розвитку банківської системи України // Банківська справа. 2016. № 1. С.3-32.

35. Дзюблюк О.В. Розвиток банківської системи України як основа реалізації стратегії економічного зростання : монографія / За ред. д. е. н., проф. О.В. Дзюблюка. Тернопіль : ТНЕУ, 2010. 384 с.

36. Довгань Ж. М. Ресурси комерційного банку: сформування та управління : автореф. дис. ... канд. екон.наук : спец. 08.04.01 / Ж. М. Довгань ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 19 с.

37. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2007. 523 с.

38. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. К. : Знання, 2007. 1072 с.

39. Заруба О. Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі // Вісник НБУ. 1998. № 9. С. 35–37.

40. Заславська О. Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності українських банків // Економіка. Тернопільський національний економічний університет. 2012. – № 4. URL: [https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%](https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%3A)

41. Іванилова О. А. Удосконалення інструментарію управління портфелем активів комерційного банку // Вісник Запорізького національного університету. 2015. № 2. С. 210-216.

42. Карчева Г. Т. Ефективне управління активами і пасивами – необхідна умова фінансової стійкості банку // Науковий вісник ЧДІЕУ. 2012. № 1. С. 240-249.

43. Карчева Г.Т. Оцінка ефективності управління активами і пасивами банків України. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgi_irbis_64.exe?C21COM=-&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econprog_2011_1_8.pdf

44. Кіндрацька Л.М. Бухгалтерський облік у банках України. К.: КНЕУ, 2001. 636 с.

45. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: Навч.посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 486 с.
46. Коцовська Р. Р. Банківські операції : навч. посібник. К.: УБС НБУ ; Знання, 2010. 390 с.
47. Леонов С. В. Банківське інвестування: взаємозв'язок економічних категорій // Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ. 2008. Том 1. с. 59-61.
48. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ). К.: «Хай-Тек Прес», 2010. 608 с.
49. Луців Б. Л. Інвестиційна політика банків: навч. посіб. Тернопіль : Екон. думка, 2010. 266 с
50. Луців Б. Л. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 // Тернопільський держ. економічний ун-т. Тернопіль. 2005. 29 с.
51. Луців Б. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України // Вісник ТНЕУ. 2012. № 2. С. 89–102.
52. Ляхова О. О. Кредитно-інвестиційний портфель банків та його вплив на фінансування інвестиційних проектів в Україні- Гроші, фінанси і кредит // Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. 2011. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/47670/13Lyakhova.pdf?sequence=1>
53. Мамонов Г.В. Шляхи оптимізації кредитно-інвестиційної діяльності банків України. URL: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Ffirbisnbuv>.
54. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні // Вісник НБУ. 2013. № 5. С. 12–17.
55. Міщенко В. Сучасна практика споживчого кредитування в Україні // Вісник НБУ. 2013. № 11. С. 3-9.
56. Мороз А. М. Банківські операції : підручник. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. К. : КНЕУ, 2000. 384 с.

57. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua>
58. Облік і аудит у банках: навч. підруч. / за ред. О.Г. Коренева, Н.Г. Слав'янська. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 493 с.
59. Огородник В. В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України за умов фінансової нестабільності та фактори впливу на неї // Регіональна економіка. 2012. № 1. С. 161-169.
60. Петрук О. М. Банківська справа : навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Ф. Ф. Бутинця. К. : Кондор, 2004. 461 с.
61. Пірог В. В. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням виконання економічних нормативів НБУ // Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 5. С. 228-235.
62. Подчесова В.Ю. Управління банківськими ризиками: опорний конспект лекцій. Харків: ХІБС УБС НБУ, 2014. 83 с.
63. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками : навч. посіб. КНЕУ. 2016. С. 245-265.
64. Рябініна Л.М., Няньчук Н.Ю., Ухлічева Л.І. Банківські операції : навчальний посібник. Одеса: ОДЕУ, 2011. 536 с.
65. Савлук М. І. Гроші та кредит : підручник. / за заг. ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид., переробл. і допов. К. : КНЕУ, 2002. 598 с.
66. Сирота А.І. Поняття «банківська операція» та «кредитна операція» // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки 2014. Випуск 4. Том 2. С. 127-130.
67. Сп'як Г.І. Облік і аудит у банках. К.: Атіка, 2004. 328 с.
68. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник / В.С. Сухарський. Тернопіль: Богдан, 2002. 328 с.
69. Тиркало Р. І. Банківська справа / за ред. Р. І. Тиркала. Тернопіль : Карт-бланш, 2001. 316 с.
70. Череп А.В. Банківські операції: навч. посібник. К : Вид-во «Кондор». 2008. 410 с.